

KÜRD DİPLOMAT

xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır.

Heydər Əliyev

Nº 09 (473) 2 - 8 Mart, Adar sal. il 2022

Ji meha şûbatê sala 2003-a tê weşandin

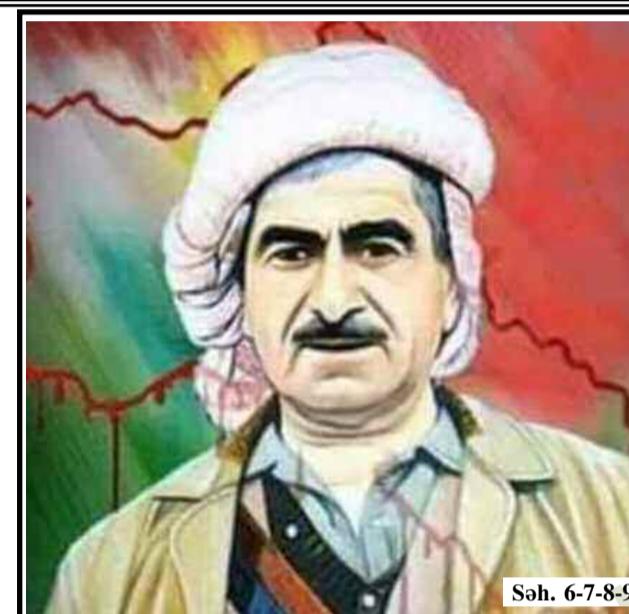
Həftəlik İctimai-siyasi qəzet

Rojnama heftename civakî û sîyasî

Qiyməti:

40 qəpik

Həjaye:

Səh. 2

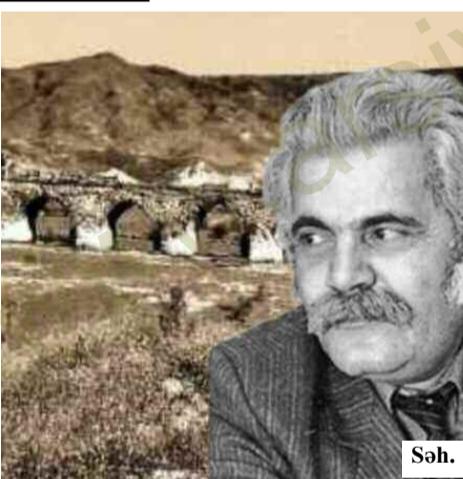
Səh. 6-7-8-9

Səh. 12

Prezident İlham Əliyev Beynəlxalq Qadınlar Günü münasibətilə Azərbaycan qadınlarını təbrik edib

Jîyan û bî sergata azadîkarê gelê kurd Gênêral Mistafa Barzanî

Serok Barzanî: Raperîn 1991ê yek ji serwerî û destkeftên giranbiha yêngelê Kurdistanê ye

Səh. 12

Səh. 3

Səh. 11

Səh. 4

Nêçîrvan Barzanî: Raperîna 1991ê bawerî û iradeya bîhêz a gelê Kurdistanê bû

Vedibasarın ildirimötürən qorxmaz oğlu Ferman Kermizadə xatirələrdə yaşayır

Li Hewlêrê forûma avakirina derfetên kar wê bi amadebûna Serokwezir birêve biçe

Azərbaycan COVID-19 pandemiyasının öhdəsindən gəlmək üçün beynəlxalq həmşəriliyin və əməkdaşlığının təbliğinə ilk başlayan dövlətlərindər

Hacisamlı Kurd əşirətləri

Səh. 4

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kurd xalqının rolü

Səh. 5

Hükümet: Rola jinan di şoresh û berxwedanan de rolek sereke ye

Səh. 10

31 yemîn Salvegera Raperîna Başûrê Kurdistanê Pîroz Be!

Səh. 12

8ê Adarê û Rewşen Xanim Bedirxan wek Sembola Jina Kurd a Têkoşer

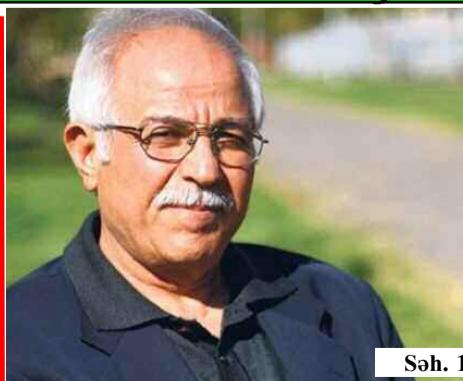
Səh. 10

Памяти выдающегося курдского учёного Республики Казахстан Гюльгусейна Асановича Мусаева (05.03.1948 - 07.07.1999)

Səh. 19

Səh. 10

Səh. 13

Səh. 11

Səh. 11

8-ê Adarê

Li Îraqê hündirê sistema federal vala dibe / Mehmed Alî

Ez Û Alî Gurdil Û Roja Felsefeya Kurdi

Gelo, wezir û parlamentərən Kurd li Bexda yêçi karî dikin

Prezident İlham Əliyev Beynəlxalq Qadınlar Günü münasibətilə Azərbaycan qadınlarını təbrik edib

Azərbaycan qadını milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunub saxlanılmasında və nəsildən-nəslə çatdırılmasında daim fədakarlıqlar göstərmiş, xalqımızın hazırlı mədəni simasının müyyənləşməsində müstəsna rol oynamışdır. Ən dərin fikirləri dolğun ifadə qüdretinə malik doğma dilimizin əsrlərin sınağından alnıcıq çıxaraq bu gün də bütün gözəlliyi və zənginliyi ilə yaşamasında onun əməyi misilsizdir. Bu fikirlər Prezident İlham Əliyevin 8 Mart – Beynəlxalq Qadınlar Günü münasibətilə Azərbaycan qadınlarına təbrikində yer alıb.

Təbrikdə qeyd edilir ki, milliliklə müasirliyin vəhdətini yüksək mənəviyyatının ayrılmaz tərkib hissəsinə çevirən Azərbaycan xanımları yeni tarixi şəraitdə geniş sosial-mədəni fəaliyyətləri sayəsində böyük ictimai nüfuz qazanmış və cəmiyyət həyatına həmişə bir dinamizm qatmışlar. Onlar adlarını uca tutduqları maarifpərvər sələflərinin yolunu şərəflə davam etdirmiş, müsəlman Şərqində qadınlar arasında mədəniyyətin, incəsənətin, təhsilin və

elmin bir çox sahələrində ilk addımları atmaqla yenilikçi, qabaqcıl fikirlə və tərəqqipərvər olduqlarını əməli surətdə sübuta yetirmişlər.

Dövlətimizin başçısı xüsusi vurgulayır ki, Azərbaycan qadını milli dövlət quruculuğu

işinin fəal iştirakçısı kimi müstəqillik illərindəki nailiyyətlərimizin zirvə nöqtəsinə yüksəlməyimiz və parlaq Qələbə sevinci yaşamağımız naməne var qüvvəsini səfərbər etmişdir. Göz açıb azad gördüyü yurdunu ana qədər müqəddəs bilən, milli ideal-

lara sadiq gənc nəslidə o, məhz öz mənəvi gücű, polad iradəsi hesabına yetişdirmiş, tarixin hökmü ilə ədalətən zəfer çalacağına və haqq işimizin qalib gələcəyinə həmin nəslin qəlbində sarsılmaz inam duyusunu aşılmışdır. Azərbaycan qadının müasir dövlətçiliyimizə ən dəyərli töhfəsi olan bu nəsil 44 günlük Vətən müharibəsində rəşadəti ilə xalqımızın mübarizlik rəmzinə dönerək ümidi tam doğrultmuşdur.

Təbrikdə daha sonra deyilir: "Mən torpaqlarımızın müdafiəsi və işğaldan qurtarılması zamanı canlarından keçmiş igid övladlarımızın xatirəsini bir daha ehtiramla yad edir, şəhid analarına və xanımlarına, döyüşlərdə sağlamlığını itirmiş hərbiçilərimizin özür-gün yoldaşlarına, xalq üçün layiqli oğullar böyüdən əsgər analarına xoş arzularımı yetirirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan qadını bundan sonra da ölkəmizdəki böyük quruculuq işlərində əzmkarlıqla çalışacaq, müstəqillik salnaməmizi yeni müvəffəqiyyətləri ilə zənginləşdirməkdən.

Prezident İlham Əliyev BMT-nin Məskunlaşma Programının icraçı direktorunu qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Martin 5-də BMT-nin Məskunlaşma Programının icraçı direktoru Maimuna Mohd Şərif qəbul edib.

Qonağı salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

-Xoş gəlmisiniz. Sizi görməyə çox şadam.

Maimuna Mohd Şərif: Çox sağ olun, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Şədam ki, bizi ziyaret edirsiniz. Bilirsiniz ki, biz BMT-nin çox fəal üzvüyük və BMT-nin müxtəlif qurumları ilə uğurla əməkdaşlıq edirik. Şədam ki, BMT-nin Məskunlaşma Programı - UN-HABITAT-in icraçı direktoru olaraq bizi ziyaret edirsiniz. Biliyəm ki, siz bərabərlik, yoxsulluğun azaldılması və urbanizasiya dəyərlərini təşviq edirsiniz. Yəqin ki, yoxsulluğun azaldılması ilə bağlı göstəricilərimizdən sizin məlumatınız var. Yoxsulluğun azaldılması ilə bağlı hesab edirəm ki, biz bu qlobal bələnin öhdəsindən uğurla gələ bildik və Azərbaycanda yoxsulluğun səviyyəsi təxminən beş faiddir. Bu da onu göstərir ki, sərvətin bərabər şəkildə bələşdürülməsi üçün biz enerji sektorundan qaynaqlanan gəlirlərdən müvafiq şəkildə istifadə edə bilmişik. Əlbəttə, iqtisadi islahatlarla, məşgulluqla bağlı yeni imkanlar Azərbaycanda yeni mənzərə yaradacaqdır, çünkü əhalimiz artır. Buna görə də məşgulluqla və əlbəttə ki, bununla birbaşa əlaqəli olan yoxsulluğun səviyyəsi ilə bağlı məsələlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

İşğaldan azad edilmiş əraziləri ziyaret etdiyiniz üçün sizə minnəndəram. Biliyəm ki, Ağdamda olmusunuz və dağıntının miqyasını öz gözlərinizlə görmüşünüz. Sizi əmin edə bilərem ki, işğaldan azad olunmuş bütün ərazilərdə vəziyyət eynidir. Hər şey dağıdılıb, məhv edilib, vandalizm, barbarlıq nəticəsində Ağdam mövcud deyil. On minlərlə insanın məskəni

olmuş şəhər indi dağıntılar içindədir. Bu, işğal illəri ərzində ermənilər, erməni cinayətkar rejimi tərəfindən törədilmişdir. Demək olar ki, otuz il ərzində Azərbaycan mədəniyyəti və tarixinin izini silmək üçün şəhərlərimiz, kəndlərimiz, tarixi və dini abidələrimiz qəsdən, planlaşdırılmış şəkilde dağıdılırdı. Lakin torpaqlarımızın azadlığı uğrunda müharibə onu göstərdi ki, gec və ya tez ədalət zəfer çalacaqdır. Səbiri olmaq lazımdır. Eyni zamanda, ölkəyə sadiq olmaq və məqsədə nail olmaq üçün hər gün işləmək lazımdır. Bizim müharibəmiz azadlıq müharibəsi idi. Biz işğala son qoymuşuk. Biz torpağımızdakı şər qüvvələrə son qoymuşuk. Yəqin, sizin məlumatınız var ki, ermənilər həm də bizim dini abidələrimizi təhqir edib və dağıdılırlar. 65 məscid tamamilə dağıdılmışdır və yerde qalan iki məsciddə bütün dünya müsəlmanlarının hissələrini təhqir edərək onlar donuz və inək saxlayırlar. Əfsuslar olsun ki, bütün bu işğal illəri ərzində beynəlxalq birlik buna susurdu. Bununla belə, sizin bildiğiniz kimi BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası, Baş Assambleyası və digər mühüm beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən bizim mövqeyimizi dəstəkləyən qərar və qətnamələr qəbul edilməsinə baxmayaraq, Ermənistana ciddi təzyiq göstərilmirdi. Ermənistana qarşı heç bir sanksiya tətbiq edilməmişdi. Hətta bəzi ölkələr təcavüzkar və təcavüzün qurbanını tərəzinin eyni gözünə qoymağa cəhd edirdilər. Ermənilərin bu əraziləri uzun müddət ərzində öz nəzarəti altında saxlamalarının əsas səbəblərindən biri də bunlar idi. Biz şücaət, vətənpərvərlik və güclümüzü göstərməsəydik, bu işğal davam edəcəkdi. Çünkü bizə belə gelirdi ki, beynəlxalq təşkilatlar artıq özləri vəziyyətə uyğunlaşmışdı. Mənasız danışıqlarla qəribə turistlər qrupu kimi Minsk qrupu bizi ildə bir neçə dəfə ziyarət

edirdi. İndi isə bu danışıqların yalnız arxasında Ermənistən işğalın nəticələrini möhkəmləndirməyə çalıştığı sanki bir pərdə rolunu oynaması aydındır. Ermənilər bizim şəhər və kəndlərimizin adlarını dəyişirdi. Ermənilər dönyanın işğalı unutması üçün əlindən gələni edirdilər. Lakin Azərbaycan xalqı bunu unutmadı. Heç birimiz unutmadıq. Hamımız bir olaraq tarixi doğma vətənimizi azad etmək üçün canımızı qurban verməyə hazır idik və bu da baş verdi.

Hazırda bizim qarşımızda böyük çəgirişlər var. Əminəm ki,

bizə kömək etmək üçün artıq beynəlxalq təşkilatları, məşhur beynəlxalq fondları Qarabağ və Zəngəzurda baş verənlərə göz yumur. Bu, təəssüf doğurur. Bilirsiniz, biz əraziləri bərpa edəcəyik, Qarabağ və Zəngəzurda dediyim kimi yer üzündə cənnət nümunəsi yaradacaq. Biz bunu nəyin bahasına olursa-olsun edəcəyik. Lakin düşünürəm ki, beynəlxalq təşkilatların, donor təşkilatların, böyük fondların bu etibasılılığı qəbul edəməzdər. Ümidvarıq, BMT öz qurumları və öz kommunikasiya kanalları vasitəsilə bizi dəstəkləyəcək, bu mühüm mesajı çatdıracaq ki, Azərbaycanın dəstəklənməyə ehtiyacı var. Biz sizin səfərinizi bu dəstəyin əlaməti hesab edirik. Əminəm ki, orada gördükleriniz barədə hesabat verəcəksiniz. Çünkü eşitmək, bilmək, oxumaq ayrı, gəlib öz gözlərinizlə görmək isə ayrı məsələdir.

Həmçinin dönyanın erməni barbarlığı haqqında öyrənməyi vacibdir. Bu, cəzalandırılmalıdır. Biz müharibə zamanı onları elə cəzalandırırdı ki, onlar bunu heç vaxt unutmayıacaqlar, lakin təcavüzkar beynəlxalq səviyyədə də cəzalandırılmalıdır. Əlbəttə ki, təzminat məsəlesi var. Biz təzminat tələb edirik. Bu məsələni beynəlxalq arenada qaldırmaqdə

Vedibasarın ildirimötürən qorxmaz oğlu Fərman Kərimzadə xatirələrdə yaşayır

İldirimötürən... Adətən, göylərin tez-tez gurlayıb, ildirimin tez-tez vurduğu yüksəkliklərdə ildirimötürən siperlər quraşdırıb, bu yolla ildirim tehlükəsindən qorunalar. Hər dəfə Fərman Kərimzadənin şəxsiyyəti və yaradıcılığı barədə düşünəndə bu söz yadına düşür İldirimötürən...

İkinci elə bir söz tapa bilmirəm ki, Fərman Kərimzadənin şəxsi və ədəbi taleyini bu söz qədər dəqiq və dolğun ifadə etmiş olsun.

İldirimötürən olmaq ildirimin bütün qəzəbini, hirs-hikkəsini özündən keçirib, özündə əridib, zərərsizləşdirmekdir. Yəni zərbəni öz üzərinə götürmek, ağrı-acını öz üstünə çəkmək, dərdi öz ürəyinə yük-

qəhrəmanın və onun Kərbəlayı İsləməyi, Xəlil Mehdi oğlu, Məhərrəm Pənah oğlu, Qəmlo kimi silahdaşlarının ədəbi və kino obrazlarının yaradılmasından gedir, onda yazıcıının böyükülməyini etiraf etməkdən başqa yol qalmır. Bu, sovet imperiyası kimi ermənipərest bir məmləkətdə və ermənilərin Moskvada rəhbər vəzifələrdə çoxluq təşkil etdiyi bir zamanda şəhadət barmağını erməninin gözünün içine tuşlaşış: "Sən əclafsan" demək kimi bir şey idi və bunu demək üçün o vaxt böyük Qeyrət, Kişilik və Cəsəret tələb olunurdu. Bu, həm də həyatını tehlükə qarşısında qoymaq demək idi. Elə ona görə də həmin əsərlərə görə o illərdə gənc yazıçı uzun müddət təqiblərə məruz qaldı,

gecəsini-gündüzünə qatmışdı. 1981-ci ildə – "Xudafərin körpüsü", 1984-1985-ci illərdə – "Çaldırın döyüşü", 1986-1987-ci illərdə – "Qarlı aşırı"ın ikinci variant, "Təbriz namusu", "Vedinin yanı dağlar", 1988-ci ildə – "Qoca qartalın ölümü"...

Son illərdə Azərbaycanın belkə də elə rayonu, kəndi, şəhəri yoxdu ki, Fərman Kərimzadə orada olmasın. İldə azı iki-üç dəfə ata-baba yurdunu Vediye gedər, kəndlərdə qonaq qalar, adamlarla görüşər, 1948-1953-cü illər deportasiyası nəticəsində xaraba qalmış dağ kəndlərinə qalxar, evlərin xarabalıqlarını gəzər, kim bilir nələr düşünər, ürəyində hansı hissələr, beynindən hansı fikirlər keçərdi...

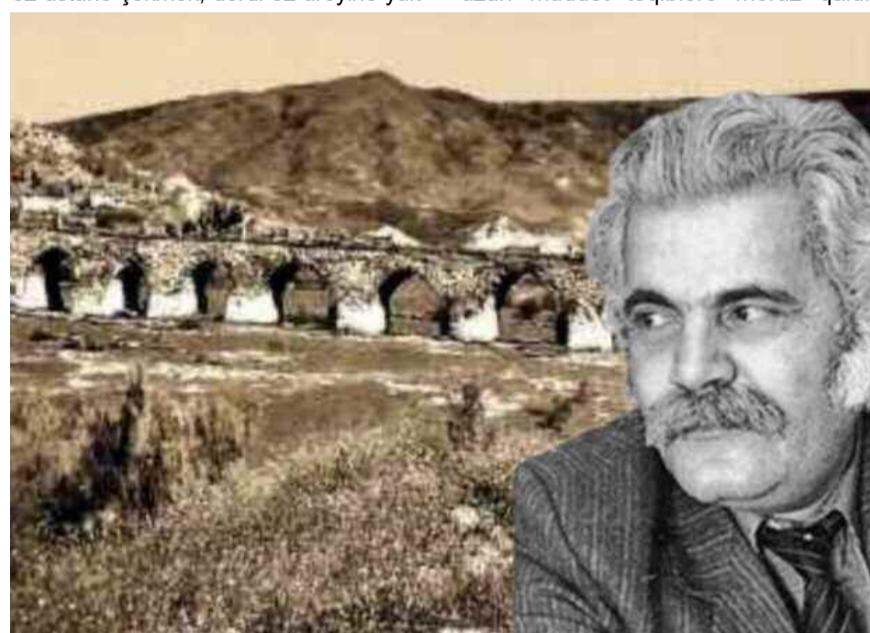
Təkcə Vedinin yox, Qərbi Azərbaycanın digər rayonlarını da kend-kend, ev-əv dolaşar, adamlarla ünsiyətdən yorulmaz, onların gün-güzərini ilə maraqlanar, ürəyi sınıqlara üzək-direk verər, dərdlərin dərdini bölüşərdi. Bütün bunlara necə vaxt tapırды?! Bu qədər ağrını, həsrəti, həyəcanı necə yerləşdirirdi ürəyinə?

Hərdən öz-özümə fikirləşirəm ki, 1988-ci il hadisələrinin başlaması xəbərini, görəsən, Fərman Kərimzadə necə qarşılıyab?! Bunu təsəvvür eləmək çox çətindir. Amma əslində, o, bu hadisələrə hazır olmalydı, onillər boyu idı bu ağrı-acının içindən keçib gəldi, bu ağrı-acının yatıb-durdu, yaşıyındı, yazırdı. Və birdən 1988-ci il... Ermenilərin Qarabağ iddiası... Qərbi Azərbaycanda yaşayan soydaşlarımızın qəçqinliq, didərginlik taleyi... İnsanların doğma yurdlarından qovulması, ah-naləsi, acı göz yaşları, heç hara gedib çatmayan hay-harayı, ümidişliyi...

Fərman Kərimzadə yenə adamların içindəydi, onların önüne düşüb, Bakıda, Moskvada ən yüksək səviyyələrdə mesul dövlət məmurlarının qapısını döyürdü, xahiş edir, yalvarır, alınmayanda yumruğunu stola çırır, tələb edir, rus generalları ilə döş-döşə dayanırdı. Didərgin, qəçqin, yiyəsiz insanlar onun üstünə qaçırlar, ona siğınır, ondan kömək isteyirdi. O isə gözünün yaşı ürəyinə axa-axa hamının köməyinə çatmağa çalışırdı, çatdığı da olurdu, çata bilmədiyi də... Heç bir il keçmədi ki, elə o camaatin içindəcə, elə o ağrının, o acının təsiri altındaca əlini ürəyinin üstünə sıxıb, qəfil dünyasını dəyişidi...

İldirimötürən bu sonuncu ildirimi zərərsizləşdirə bilmədi, ildirim onun özünü apardı. Çünkü bu ildirim o biri ildirimlərdən deyildi, bu ildirim onun köküne, elinə, yurduna, hər an nəfəs allığı Vedisine düşməşdi... Fərman Kərimzadə ömrü boyu hər cür məhrumiyyətə, itkiyə, haqsızlışa, ağrıya dözerdi, dözmüşdü də, amma elsiz, yurdsuz, Vedisiz yaşaya bilməzdi, yaşaya bilmədi də...

**Əziz Ələkbərli
Milli Məclisin deputati**

ləmək. Buna könüllü şəhidlik də demək olar. Fərman Kərimzadə bu yolu özü seçmişdi. Daha doğrusu, əvvəl-əvvəl bu yol, bu tale onu seçmiş, sonra o da bu yoldan dönməmişdi...

İlk ildirim zərbəsinə alanda 12 yaşında idi. 1949-cu ildə dogma Vedibasar mahalindən, Vedi rayonunun Böyük Vedi kəndindən zorla çıxarılib, ailelikə yük vaqonlarına doldurulub, Azərbaycanını Beyləqan (o vaxt Jdanov) rayonuna deportasiya olunanlar arasında o da vardi.

O vaxt bu dəhşətli faciəni qocalı-cavanlı, böyükü-kicikli çox ailələr, çox insanlar yaşadı. Amma zaman sübut elədi ki, bu faciə 12 yaşı bu balaca uşağın qəlbində daha böyük şirəm açmış, şüurunda daha dərin iz buraxılmış. Bəlkə də bu ağrı-acı idi Fərman Kərimzadəni bir yazıçı kimi erkən klassikləşdirən, bir şəxsiyyət kimi erkən müdrikləşdirən, bir insan kimi erkən qocaldan...

"Qarlı aşırı" romanını yazanda 30 yaşı vardi, "Axırıncı aşırı" filmi ekranlara çıxanda – 33. Fikirləşəndə ki, söhbət erməni daşnaklarına illər boyu qan udduran Abbasqulu bəy Şadlınski kimi xalq

hədələndi, incidildi. Lakin o, bunlardan qorxmadi, çəkinmədi. Çünkü artıq bu, onun taleyi idi...

Həmin əsərlərin ardınca hər biri ədəbiyyatımızda hadisə olan bir-birindən dəyərli tarixi romanlar – "Xudafərin körpüsü", "Çaldırın döyüşü", "Təbriz namusu", "Qoca qartalın ölümü" yazılıb ortaya qoynuldu. Hər biri ayrıca tədqiq edilməyə və təbliğ olunmağa, öyrənilməyə və öyrədilməyə layiq əsər!

Başqaları sovet insanından, sovet fehəsindən, pambıqçıdan, sağıcıdan, sosializm yarışından, sovet (oxu: həm də erməni) qardaşlığından kitablar bağlayan-

da Fərman Kərimzadə tariximizin qaranlıq səhifələrini vərəqləyir, milli dəyərlərimizi ədəbiyyata gətirir, millətə öz böyükülməyini, əzəmetini tarixi hadisələr fonunda əyani şəkildə göstərərək onu bu təcrübədən nəticə çıxarmağa, özünü, dostunu və düşmənini tanımağa çağırırdı. Bu işə təkçə həyatını həsr etmirdi, həm də dincliyini, rahatlığını, səhhətini qurban verirdi. Həm də elə bil telesirdi, elə bil ürəyinə dammışdı ki, tariximizin və taleyimizin təlatümlü, qanlı-qadəli 1988-ci il dövrü yaxınlaşır. Ona görə də son illər

movun adından Bədən Tərbiyəsi və İdman Günü münasibətlə tədbir keçirilib.

Türkiyənin Gəncədəki Baş konsulu Zeki Öztürk də öz növbəsində bütün idman ictimaiyyətinə yeni-yeni nailiyyətlər arzu edib. Gənəcə Şəhər Gənclər və İdman Baş İdarəsinin rəisi Həmid Nəsirov 2021-ci il ərzində Baş İdarənin idman sahəsində gördüyü işlər haqqında hesabat xarakterli çıxış edib. O, il ərzində Baş İdarə tərəfindən keçirilən tədbirlər haqqında geniş məlumat verib və idmançılarla müvəffeqiyətlər diləyib.

İdman ictimaiyyəti adından Əməkdar məşqçi, Prezident təqəußdus, Şöhrət ordenli Elçin Zeynalov və Əməkdar məşqçi-müəllim Albert Qəribov çıxış edərək idmançılarla göstərilən diqqət və qayğıya görə ölkə rəhbərinə öz minnətdarlıqlarını bildiriblər və əvvəlki illərdə olduğu kimi idmançıların növbəti illərdə də yeni-yeni qələbələr qazanacaqlarını qeyd ediblər.

Sonda bir qrup idmançı Bədən Tərbiyəsi və İdmanın inkişaf etdirilməsində göstərdiyi fəaliyyətlərinə görə, Gənəcə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısının və YAP Gənəcə şəhər Təşkilatının sədrinin "Təşəkkürnamələri"i, eyni zamanda Gənəcə Şəhər Gənclər və İdman Baş İdarəsinin rəisinin "Fəxri Fərman"ı ilə təltif olunub və hədiyyələr təqdim edilib.

Gəncədə 5 Mart - Bədən Tərbiyəsi və İdman Günü münasibətlə tədbir keçirilib

Gəncədə Heydər Əliyev Mərkəzində 5 Mart - Bədən Tərbiyəsi və İdman Günü ilə əlaqədar olaraq tədbir keçirilib. Tədbir Gənəcə Şəhər İcra Hakimiyyətinin dəstəyi, Gənəcə Şəhər Gənclər və İdman Baş İdarəsinin təşkilatçılığı ilə baş tutub.

Əvvəlcə rəsmilərin və idmançıların iştirakı ilə ulu öndər Heydər Əliyevin abidəsi ziyaret olunub, önüne gül dəstələri düzüldü.

Tədbir Dövlət Himninin səsləndirilməsi ilə başlayıb. Daha sonra torpaqlarımızın bütövlüyü uğrunda canlarını qurban vermiş şəhidlərimizən əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükütlə yad edilib.

Gənəcə Şəhər İcra Hakimiyyəti başçısının müavini Adil Tağıyev çıxış edərək, idmançıları şəhər rəhbəri Niyazi Bayra-

Fərman Kərimzadə - 85

Azərbaycan Qaçqınlar Cəmiyyəti və Qərbi

Azərbaycan Qaçqınlar Cəmiyyəti və Qərbi Azərbaycan icmasının Qadınlar Şurasının təşəbbüsü ilə martın 6-da axşam saat 7- də Zoom proqramı vasitəsi ilə yazıçı Fərman Kərimzadənin anadan olmasının 85 illiyi münasibətlə onlayn tədbir keçiriləcək. Tədbirdə millət vəkilləri, bir vaxtlar bu qüdrətli qələm ustası ilə dostluq edən yazıçılar, şair, aktyor, elm xadimləri iştirak edəcəklər. Tədbirə aşağıdakı linkə daxil olub, 2022 parolu yığmaqla qoşula bilərsiniz. Tədbiri Əməkdar mədəniyyət işçisi, Azərbaycan Respublikası Milli Televiziya və Radio Şurasına Şura üzvü, şairə, publisist, nasir Telli Pənahqızı aparacaq.

Unutmayaq - Unutdurmayaq!

5 Mart - Bədən Tərbiyəsi və İdman Günüdür

Hər il martın 5-i Azərbaycanda Bədən Tərbiyəsi və İdman Günü kimi qeyd olunur. Bu tarix ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin Bədən Tərbiyəsi və İdman Günü təsis edilməsi ilə bağlı 2005-ci il 4 mart tarixli Sərəncamına əsasən qeyd edilir. 1995-ci il martın 5-də Ulu öndər Heydər Əliyev Bakı İdman Sarayında dünya və Avropa çempionatlarının qalibləri və mükafatçıları ilə görüşüb, İdman Fondunu təsis edib. Bununla da ölkəmizdə bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafında yeni stratejiyanın təməli qoyulub. 1994-cü il iyulun 26-da Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi yaradılıb. 2006-ci ildə Prezident İlham Əliyev Fərmanı ilə Gənclər və İdman Nazirliyi yenidən təşkil olunub.

1997-ci ildə Milli Olimpiya Komitəsinə rəhbərlik edən ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin ardıcıl və uğurlu idman siyaseti nəticəsində Azərbaycan dünyasının qabaqcıl idman ölkəsinə çevrilib. Ölkəmizdə idmana, bədən tərbiyəsinə diqqət ildən-ildə dərda dərdir. Dövlətimizin başçısının idmanı sevməsi, idmançılla xüsusi həssaslıqla yanaşması, onların peşəkarlıqlarının artırılmasına göstərdiyi davamlı qayğı, idmanın maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, Olimpiya İdman komplekslərinin və idman bazalarının yaradılması haqqında qərarları buna əyani sübutdur. Olimpiya və dünya çempionatlarında qazanılan medalların, nailiyyətlərin sayı ildən-ildə artır. İndi Azərbaycan dünyada güclü idman ölkəsi kimi tanınır.

5 Mart-Bədən Tərbiyəsi və İdman Günü ilə bağlı qeyd olunması ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyi tərəfindən 27 fevral - 5 mart 2022-ci il tarixlərində ölkə ərazisində "İdman Həftəsi" elan edilmişdir. "İdman Həftəsi" çərçivəsində Laçın Rayon Gənclər və İdman idarəsi tərəfindən tədbirlər Planı hazırlanaraq təsdiq edilmişdir. Tədbirlər Planı çərçivəsində aşağıdakı tədbirlər həyata keçirilmişdir. 1-2 mart 2022-ci il tarixlərde Laçın Rayon Uşaq Gənclər İdman-Şahmat məktəbinin Şahmat qrupları arasında birincilik yarışı, 3-4 mart tarixlərde isə Laçın Rayon Uşaq Gənclər İdman-Şahmat məktəbinin Stolüstü tennis qrupları arasında birincilik uğrunda yarışlar keçirilmişdir. Bununla yanaşı 4 mart 2022-ci il tarixdə Laçın "Alpaqun" və "Çıraqlı" Uşusando klublarının iştirakı ilə nümunəvi çıxışlar nümayiş etdirilmişdir. Eyni zamanda 5 mart 2022-ci il tarixində Ağcabədi rayonu Taxta Körpü ərazisində cüdo idman növü üzrə 2008-2010 və 2011-2013-cü il təvvəllüdü (oğlan) idmançılar arasında Qarabağ regionu üzrə 4 komandanın iştirakı ilə yoldaşlıq görüşü təşkil edilmişdir.

Laçınlı idmansevərlər ölkəmizdə idmanın inkişafı üçün yaradılmış hərtərəflı şəraitdə razı qaldıqlarını görə ölkə əlkə başçısı cənab İlham Əliyevə minnətdarlıqlarını bildirirler.

Hacısamlı Kürd əşirətləri

XVIII yüzilin ikinci yarısında Qaraçorlu mahalında bir neçə tayfa icması və kənd əşirətləri cəmlənmişdi. On böyük icmalardan biri Hacısamlı əşirətləri idi.

Camaat öz adını Hacı Sam Şadılıdan alıb. Bəzi qaynaqlara görə, Hacı Sam Xorasanda ömür-gün sürüb. Hacı Samin Hüsən adlı oğlu vardi. Hüsən Xorasanda, Məşhəd dövrəberində dünyaya gəlmışdı. Heyvandarlıqla məşgül idi. Müqəddəs Məkkəyi-Mükərrəmi ziyarət etmişdi. Hacı Hüsənin Şirin bəy adlı oğlu vardi. Şirin bəy Məşhəd cəvarında dünyaya göz açmışdı. Yekəlib, yetman igid olandan sonra, tayfatoluğunu (10 ailədən ibaret Babadünlü tayfasını) başına yihib, Qarabağa üz tutmuşdu. İlk dəfə Ərdəşəvə və Vağazın torpaqlarında binələmişdi. Zorkeşdə məskunlaşan qeyrimüsəlmanlar Şirin bəyin tayfasına korluq vermiş, mal-heyvanınlı otlağı - burax - məməşdi. Sonda Şirin bəy əşirətləri başına toplayıb, zorkeşliləri qovub-çıxarmışdı. Köməye gələn Gəvənli tayfasına xeyli torpaq ayrılmışdı. Nadir şah Qırxlı-avşarın ölümündən sonra Şirin bəyin qohumu Qasim da uruğ-turuğunu toplayıb, Qaraçorlu mahalına gəlmışdı. Şirin bəy ona Qurdacı torpağını tuş vermişdi. Qasımuşağından sonra Qaraçənli tayfası bu yurda məskunlaşmışdı. Qaraçənlilərin ilk düşərgəsi Bazardüzü idi.

Hacısamlı əşirətləri Qarabağ xanlığının siyasi yaşamında mühüm rol oynamışdı. Rus-Iran savaşlarında fəal iştirak etmişdi. Gah ruslara, gah da iranlılara kömək etmişdi. Hacısamlıların Qacar ordusuna köməyi haqqında tarixçi Mirzə Yusif Qarabağı "Tarixi-Safî" adlı əsərində yazır: "Bir tərəfdən qızılbaşlar, digər tərəfdən Hacısamlıların kürdləri və qeyri türklər, eləcə də günəşin istisi, yolların çətinliyi, əyri-üyrülüyü ruslara mane olduğu üçün qalaya gələ bilmədilər və batolyonu suya çatdırı bilməyib, dağıldılar. Bəziləri qəti olundu və bir hissəsi də əsir düşdü..." (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, "Yazıçı", 1991, səh.)

Ibrahimxəlil xan hakimiyyətinin son dönəmində Qaraçorlu tayfasını, Hacısamlı əşirətlərini oğlu polkovnik Xanlar ağaaya tapşırılmışdı. Qaraçorlu elini savaşşala Xanlar ağa aparırdı.

Tarixçi Mir Mehdi Xəzani "Kitabitarixi-Qarabağ" adlı əsərində Xanlar ağanın Qaraçorlu elinə başçılıq etməyindən dəfələrlə bəhs etmişdir. Tarixçi yazır: "Xanlar ağa öz müqəribi və ixtiyarı olan Əhməd ağa ilə Qaraçorlu və Hacısamlı kürdlərinin mahalına daxil olub..." Başqa bir yerde yazır: "...Xanlar ağa dəxi öz ixtiyarında olan Hacısamlı və Sultanlı xalqının atlı və piyadəsinin cəm edib..." (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, "Yazıçı", 1991, səh.).

1823-cü ildə Hacısamlı əşirətləri: Vergiödəyənlər: 132 tüstü, ödəməyənlər: Sultan Əliməhəmməd bəy 1 tüstü, onun qohumları məaf 4 tüstü, rəiyətləri qeyri-müsəlman 6 tüstü, kasib 12 tüstü, molla 2 tüstü, çavuş və onbaşı 1 tüstü.

Hacısamlı əşirətlərinin bir hissəsi Mehdiqulu xan Cavanşirə bağlı idi. Bu oba XIX yüzilin öündə, 1827-ci ildə 60 tüstüdən ibarət idi. Obada Rövşənin (Molla Şərif, Abbas, Tanrıverdi, Şahbaz), Hüseynin (Haqverdi, Allahverdi, Xıdır, Hüseyňşah, Həsən), Bağırın (Xəlil, Cəlil, Mehdi), Əli bəyin (İmamqulu bəy, Vəli bəy, Bayram bəy). Xəlilin (Məmmədəmin, Tanrıverdi), Tərlanın (İman, Məmməd), Hacıxanın (Həsən, Fətəli), Cəferin (Bayram, Süleyman), Xudaverdinin (Tanrıverdi, Məmməd), Qələndər (Allahverdi, İmamverdi, Şahverdi) uşaqları dövran keçirildilər.

1827-ci ildə

Hacısamlı əşirətlərinin bir hissəsi bölüyünün başçısı Həsən Qələndər oğlu idi. Onun yanında əslən Dilağardalı Məmmədqasım Xələf oğlu (1787?-?), arvadı Nisə, oğlu Allahverdi və qızı Güllü ilə olordu.

Hacısamlı

əşirətləri bir neçə tayfadan ibarət idi. Bu tayfalar: qasımuşağı, qarabayramlı, əhməduşağı, qaraçənli... Hacısamlı əşirətləri Gəvənli, Babadünlü, Babadün, Qaraçənli-Alaqaya, Qaraçənli-Kümbəzli, Qasımuşağı (Kürdhacı), Əhməduşağı (Rəsullu), Namlı (Lələbağırlı), Qarabayramlı, Ərdəşəva, Pircahan, Piçənis, Vağazın və Şəlvə adlı kəndlərdən ibarət idi. Qasımuşağı tayfası Kürdhacı, Şamkənd, Birinci Çorman, Ikinci Çorman, Ələkçi, Bozdoğan, Piçənis, Bülövlük şenliklərini salmışdır. Qarabayramlı tayfası Şəlvə, Qabaqtəpə-Daşlı, Kalafalıq-Daşlı, Canibəyli, Narişlar, Vəlibəyli, Budaqdərə, İmanlar, Hacıxanlar, Qovuşaq, Dambulaq-Seyidlər, Kaha, Pircahan, Alpout, Qoşasu, Alıqulular kəndlərini yaratmışdır. Əhməduşağı tayfası Hətəmlər, Muncuqlu-Rəsullu, Korcabulaq, Taxtazavod yaşayış məntəqələrini bina etmişlər. Qaraçənli tayfası Qorcu, Qarabəyli, Zağaaaltı, Lələbağırlı, Ərəkli, Gülebird və başqa yaşayış məntəqələrinin əsasını, ilk daşını qoydular. Babadünlü tayfası Bülüldüz, İpək, Ayıbazarı, Hoçaz, Şamkənd, Köhnə Çorman, Bozdoğan, Ələkçi, Nağdalı, Şəlvə, Qovuşaq, Zorkeş (Hacıxanlar), Budaqdərə, İmanlar kəndlərini yaratdılar.

1905-1906-ci illərdə Hacısamlı əşirətləri ermanilə qarşı qəhrəmanlıq göstərmışdı. Mir Möhsün Nəvvab yazır: "Başqa bir yerdə, yəni Hacısamlı və Peçanlı Kürdləri toplaşaraq Gorusun Xənəzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükleri tədarükərinin çox olmasına baxmayaraq, müsəlmanlar bu qəfil hücumundan karixaraq bilmədilər nə etsinlər. Müsəlmanlar onların çəşqinqılığından istifadə edərək bir tərəfdən kəndin evlərinə od vurmağa başladılar. Beləliklə, onlar 20 evi yandırdılar. Evlərin alovu və müsəlmanların nəfərləri göylərə yüksəldi. Ermənilər bu hücumun qarşısında davam getirə bilməyib qəçməqə başladılar. Beləliklə, Xənəzək kəndində 20 nəfər erməni öldürdü. Müsəlmanlar əldə etdikləri qənimətləri özləri ilə kəndə gətirdilər". Hacısamlı əşirətləri tarixən qoçaq, qəhrəman bir toplum olub.

Mənbə

Ənver Çingizoğlu, Hacısamlı əşirətləri, "Soy" dərgisi, Bakı, 2009.

Ənver Çingizoğlu. Qaraçorlu mahali. "Soy" dərgisi, 1 (27), Bakı, 2009. səh.97-106.

1905-1906-ci illərdə Hacısamlı əşirətləri ermanilə qarşı qəhrəmanlıq göstərmışdı. Mir Möhsün Nəvvab yazır: "Başqa bir yerdə, yəni Hacısamlı və Peçanlı Kürdləri toplaşaraq Gorusun Xənəzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükleri tədarükərinin çox olmasına baxmayaraq, müsəlmanlar bu qəfil hücumundan karixaraq bilmədilər nə etsinlər. Müsəlmanlar onların çəşqinqılığından istifadə edərək bir tərəfdən kəndin evlərinə od vurmağa başladılar. Beləliklə, onlar 20 evi yandırdılar. Evlərin alovu və müsəlmanların nəfərləri göylərə yüksəldi. Ermənilər bu hücumun qarşısında davam getirə bilməyib qəçməqə başladılar. Beləliklə, Xənəzək kəndində 20 nəfər erməni öldürdü. Müsəlmanlar əldə etdikləri qənimətləri özləri ilə kəndə gətirdilər". Hacısamlı əşirətləri tarixən qoçaq, qəhrəman bir toplum olub.

Azərbaycan COVID-19 pandemiyasının öhdəsində gəlmək üçün beynəlxalq həmrəyliyin və əməkdaşlığın təbliğinə ilk başlayan dövlətlərdəndir

Müşfiq Məmmədli Milli Məclisin deputati

Covid-19 virusu dünyada yayıldından sonra Azərbaycan pandemiyaya qarşı qlobal fəaliyyətin səfərbər edilməsi səylərinin önündə gedir. Virusun başladığı ilk vaxtlardan Azərbaycan rehbərliyi pandemiyaya qarşı mübarizədə dövlətin bütün potensialını səfərbər edib. Azərbaycan hökuməti tərəfindən ilk günlərdən pandemiya ilə mübarizə istiqamətində zəruri addımlar atılıb və bu işlər bu gündə davam etməkdədir. Hökumət koronavirusun iqtisadiyyata təsirinin azaldılması, özəl sektorun dəsteklənməsi, makroiqtisadi və maliyyə dayanıqlığının təmin olunması, insanların sosial müdafiənin təmin edilməsi məqsədilə geniş sosial-iqtisadi paketini təqdim edərək reallaşdırıb. Məhz bu siyaset nəticəsində həm ölkə iqtisadiyyatına mənfi təsirlər minimuma endirilib, həm də insanların sosial müdafiəsi təmin olunub.

Azərbaycan koronavirusla mübarizə çərçivəsində 30-dan artıq ölkəyə humanitar və maliyyə yardımını göstərib. Hələ ötən il Noyabrın 18-də BMT Baş Assambleyasının 76-ci sessiyası çərçivəsində Assambleyanın üçüncü komitəsində Qoşulmama Hərəkatının sədri qismində Azərbaycan Prezidentinin təşəbbüsü ilə hərəkatın üzvləri adından irəli sürülmüş "COVID-19 əleyhinə peyvəndlərə bərabər, məqbul qiymətə, vaxtında və universal əlçatanlığın təmin edilməsi" adlı qətnamə layihəsi müzakirə edilib

və qəbul olunub. Qətnaməyə 171 ölkə lehinə səs verib. Belə qənaətə gəlmək olar ki, Azərbaycan haqqında savaşında dünya dövlətlərinin fikrini də müsbət istiqamətə yönəldə bilib və nəticədə Azərbaycanın haqqlı təklifi dünya ölkələri tərəfindən müsbət qarşılığın. Eyni zamanda Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi Prezident İlham Əliyev pandemiya dövründə bir sıra təkliflərə çıxış edib. Ötən ilin may ayında təşkil edilmiş zirvə toplantısında və dekabrda 150-dən çox dövlətin dəstəyi ilə keçirilmiş BMT-nin Baş Assambleyasının dövlət başçıları səviyyəsində olan xüsusi sessiyasında peyvəndlərin ədalətlə bölgüsürəlməsi və pandemiya ilə qlobal mübarizədə vahid strategiyanın işlənib hazırlanması istiqamətində Prezident İlham Əliyev tərəfindən mühüm təkliflər irəli sürüllüb.

Azərbaycan ikitərəfli əlaqələr səviyyəsində 4 ölkəni COVID-19 əleyhinə vaksinlərlə təmin edib, eyni zamanda qlobal mübarizədə Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatına 10 milyon ABŞ dolları məbləğində könüllü maliyyə yardımını ayırib. Həmçinin Qoşulmama Hərəkatının üzvü olan 30-dan çox ölkəyə də humanitar və maliyyə yardımçıları göstərib. Bütün bunlar Azərbaycanın koronavirusla bağlı bəyan etdiyi prinsipə sadıqlılığını və qlobal mübarizəyə öz töhfəsini real şəkildə verdiyini sübut edir. Azərbaycan, doğrudan da, COVID-19 pandemiyasının öhdəsində gəlmək üçün beynəlxalq həmrəyliyin və əməkdaşlığın təbliğinə ilk başlayan dövlətlərdəndir.

Hacısamlı əşirətlərinin bir hissəsi bölüyünün başçısı Həsən Qələndər oğlu idi. Onun yanında əslən Dilağardalı Məmmədqasım Xələf oğlu (1787?-?), arvadı Nisə, oğlu Allahverdi və qızı Güllü ilə olordu.

həyat qurmuşdu. Hacılı əşirətlərinin torpaqlarının vergisini Natalya Boyko və Fon-Kruzenştərn toplayırdı. Hacısamlı mahalı XIX yüzildə Alxaslı, Vağazın, Kalafalıq, Bozgüney, Ağcayı, Ardıcı, Nurəddin, Fərraş, Korcabulaq, 1-ci Tişq, 2-ci Tişq, Qorcu, Zağaaaltı, Oğuldərə, Qoşasu, Alpout, Bülövlük, Daşlı, Vəlibəyli, Narişlar, Hətəmlər, Kaha, Kürdhacı, Ərəkli, Hacısamlı, Piçənis, Xaçınaly, Gülebird, Pircahan, Əliqulu, Qaraçanlı, Təzəkənd, Ərdəşəvə, Haqnezər, Qozlu, Finge, Bülüldüz, İ Ipək, Ayıbazarı, Hoçaz, Şamkənd, Köhnə Çorman, Bozdoğan, Ələkçi, Nağdalı, Şəlvə, Qovuşaq, Zorkeş (Hacıxanlar), Budaqdərə, İmanlar kəndlərini yaratdılar.

1905-1906-ci illərdə Hacısamlı əşirətləri ermanilə qarşı qəhrəmanlıq göstərmışdı. Mir Möhsün Nəvvab yazır: "Başqa bir yerdə, yəni Hacısamlı və Peçanlı Kürdləri toplaşaraq Gorusun Xənəzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükleri tədarükərinin çox olmasına baxmayaraq, müsəlmanlar bu qəfil hücumundan karixaraq bilmədilər nə etsinlər. Müsəlmanlar onların çəşqinqılığından istifadə edərək bir tərəfdən kəndin evlərinə od vurmağa başladılar. Beləliklə, onlar 20 evi yandırdılar. Evlərin alovu və müsəlmanların nəfərləri göylərə yüksəldi. Ermənilər bu hücumun qarşısında davam getirə bilməyib qəçməqə başladılar. Beləliklə, Xənəzək kəndində 20 nəfər erməni öldürdü. Müsəlmanlar əldə etdikləri qənimətləri özləri ilə kəndə gətirdilər". Hacısamlı əşirətləri tarixən qoçaq, qəhrəman bir toplum olub.

1905-1906-ci illərdə Hacısamlı əşirətləri ermanilə qarşı qəhrəmanlıq göstərmışdı. Mir Möhsün Nəvvab yazır: "Başqa bir yerdə, yəni Hacısamlı və Peçanlı Kürdləri toplaşaraq Gorusun Xənəzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükleri tədarükərinin çox olmasına baxmayaraq, müsəlmanlar bu qəfil hücumundan karixaraq bilmədilər nə etsinlər. Müsəlmanlar onların çəşqinqılığından istifadə edərək bir tərəfdən kəndin evlərinə od vurmağa başladılar. Beləliklə, onlar 20 evi yandırdılar. Evlərin alovu və müsəlmanların nəfərləri göylərə yüksəldi. Ermənilər bu hücumun qarşısında davam getirə bilməyib qəçməqə başladılar. Beləliklə, Xənəzək kəndində 20 nəfər erməni öldürdü. Müsəlmanlar əldə etdikləri qənimətləri özləri ilə kəndə gətirdilər". Hacısamlı əşirətləri tarixən qoçaq, qəhrəman bir toplum olub.

1905-1906-ci illərdə Hacısamlı əşirətləri ermanilə qarşı qəhrəmanlıq göstərmışdı. Mir Möhsün Nəvvab yazır: "Başqa bir yerdə, yəni Hacısamlı və Peçanlı Kürdləri toplaşaraq Gorusun Xənəzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükleri tədarükərinin çox olmasına baxmayaraq, müsəlmanlar bu qəfil hücumundan karixaraq bilmədilər nə etsinlər. Müsəlmanlar onların çəşqinqılığından istifadə edərək bir tərəfdən kəndin evlərinə od vurmağa başladılar. Beləliklə, onlar 20 evi yandırdılar. Evlərin alovu və müsəlmanların nəfərləri göylərə yüksəldi. Ermənilər bu hücumun qarşısında davam getirə bilməyib qəçməqə başladılar. Beləliklə, Xənəzək kəndində 20 nəfər erməni öldürdü. Müsəlmanlar əldə etdikləri qənimətləri özləri ilə kəndə gətirdilər". Hacısamlı əşirətləri tarixən qoçaq, qəhrəman bir toplum olub.

1905-1906-ci illərdə Hacısamlı əşirətləri ermanilə qarşı qəhrəmanlıq göstərmışdı. Mir Möhsün Nəvvab yazır: "Başqa bir yerdə, yəni Hacısamlı və Peçanlı Kürdləri toplaşaraq Gorusun Xənəzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükleri tədarükərinin çox olmasına baxmay

**Əvvəli ötən sayıımızda
LALAYEV BAKI ŞƏHƏRİNDE
TÖRƏTDİYİ ƏHVALAT**

Bakı şəhərində erməni milliyetinə mənsub olan Lalayev soyadlı bir nəfər vardi, karxana sahibi idi. Bu erməni var-dövlətinin çoxluğundan özünü hədsiz dərəcədə qudurğan aparındı. Belə ki, ermənilərin məclisində və ya yiğincəqlarında müsəlman tayfasının adı çəkiliyən o, ermənilərə müraciətə deyirdi ki, «sizə ar olsun, müsəlmanın adı gələndə titrəyirsiniz, müsəlmanlar kimdir ki, onlar-dan belə qorxursunuz?

Mən müsəlmanları bir milçək və qarışqa hesab edirem. Onlar od olsalar da özlərini yandırı bilməzler».

Sabunçulu Ağa Rəzi öldürüldükdən sonra Bakıda baş verən iqtisət zamanı hər tərəfi tüfəng və tapança gurultusu və müsəlman igidlərinin nərəsi və «ya Əli» sədasi bürüyərkən həmin Lalayev qabaq-cadan evində topladığı döyüş silahlarını işe saldı. Onun yaratmış olduğu 20-30 nəfərdən ibarət erməni quldur dəstəsinə silahlandıraq müsəlmanları qırmaq üçün onlara tərəf yönəltdi. Lalayevin əmri ilə evinin etrafında olan bütün qapı-darvazalar bağlandıqdan sonra həmin quldur dəstəsinin üzvləri evin pəncərə, qapı və

sonra Ağakərim bir neçə nəfərlə Lalayevin otağına daxil oldu. Ağakərim irəli gəlib dedi:

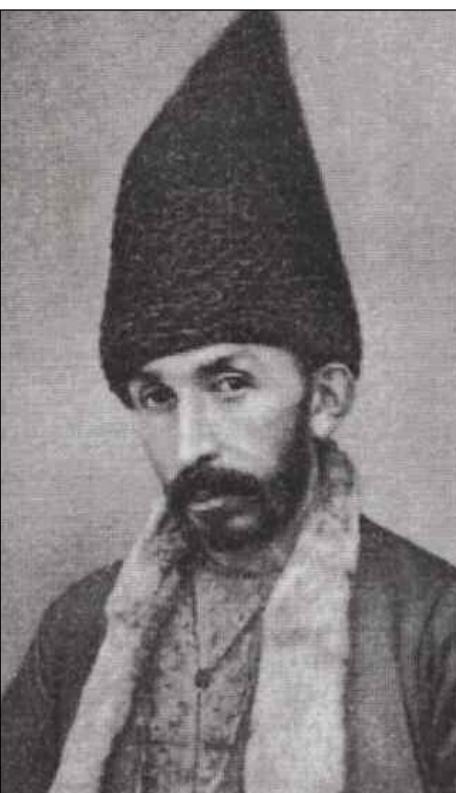
— Allah saxlasın, keyfin neçədir? O müsəlmanları ki, sən milçək və qarışqa hesab edirdin, indi onların hər biri şirin-nərə dönüb qulluğuna gəliblər.

Lalayev söyüd ağacının yarpağı kimi tir-tir titrəyərək dedi:

— Qələt eləmişəm, məni bağışlayın. Bu gün bəxşış günündür, öz zəhmətinizin əvəzində nə qədər pul lazımdır, götürün. Sandıqda kupon kağızları var. Görürün, aparın, xəzinə və bankdan pul alın. Uşaqların arasında bölün.

Ağakərim dedi ki, biz buraya puldan ötrü gəlməmişik. Bu millət davasıdır. Milləti müdafiə etməkdən ötrü biz can qoymuşaq və bu məqsədlə də buraya gəlməmişik. Millət yolunda biz pula satılanlardan deyilik.

Bu vaxt Lalayevin övrəti gəlib özünü ərinin üstünə saldı və ağlaya-ağlaya Ağakərimə minnet elədi ki, siz gəlin bunu öldürməyin. Sizə nə qədər pul lazımdır, durum getirim. Ağakərim övrətə dedi ki, bize pul lazım deyil. Sənin bu kişi gərək öldürülə. Sənin kişi çox qurrəlenib erməni məclislərində deyirmiş ki, müsəlmanlar mənim yanımıda bir milçəkdir.

Mir Möhsün Nəvvab

gülə vurub öldürdü.

Lalayev qətlə yetirildikdən sonra hamı

küçə ilə gedərkən bir neçə nəfər erməni faytonun üzərinə hücuma keçərək bomba atıb partlatmışlar. Bombalar faytonun yanında yerə dəyiş partlayaraq faytonu darmadağın etmişdir. Partlayışdan ağır yaralar alan gubernator və atalar ordaca olmuşdur.

Quldur ermənilərin biri tutulmuş, digərləri isə qaçıb gizlənmişlər. Sonra aparılan axtarış nəticəsində bu cinayətdə iştirak edən daha dörd erməni həbsə alınmışdır.

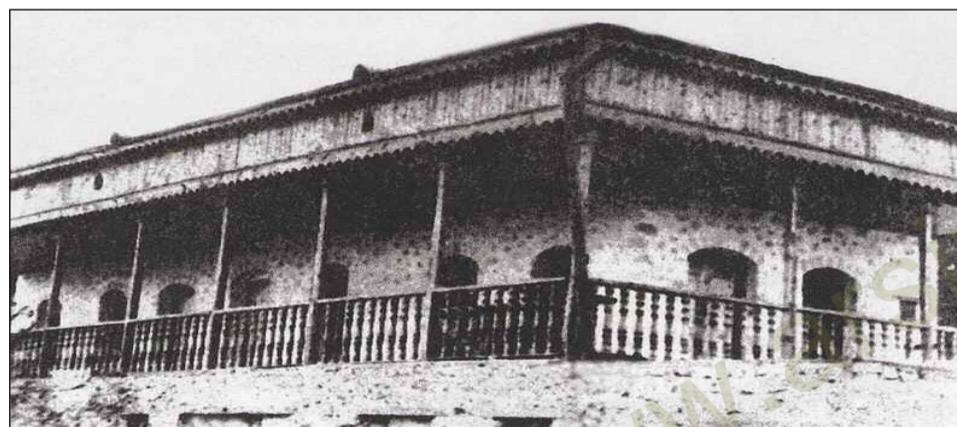
Deyilənə görə, həmin beş nəfər canı erməni dar ağacından asılıraq cəzalarına çatmışlar. Bu əhvalatdan sonra bir müddət sakitlik oldu. Lakin ayrı-ayrı erməni fitnəkarları öz fitnə-fəsadından əl çəkməyərək, gizli əllərinə düşən müsəlmanları öldürürdülər. Bu növ ədavətlər və xəyanətlər ara-sıra hər iki tərəfdən baş verirdi.

**1905-ci İLDƏ İRƏVAN ŞƏHƏRİNDE
BAŞ VERƏN ERMƏNI-MÜSƏLMAN
ƏHVALATI**

Hansı vilayətdə ki, İrəvan ermənilərindən bir neçə nəfər tapıldı, mütələq orda bir iqtisət baş verirdi. Bu İrəvan erməniləri çox xudpəsənd, kinli və cinayətkardılar.

İrəvan şəhərinin müsəlmanlar

1905-06-ci illərdə erməni-müsəlman davasında kurd xalqının rolu

bacaları arxasında mövqə tutaraq, küçədən gəlib-keçən müsəlmanları atəşə tuttdular. Bunun nəticəsində gəliş-gediş dayandı. Həmin gün bizim qarabağlı Tağı bəy Şirin bəy oğlunu qardaşı uşaqları evlərinə qonaq çağırılmışdır. Tağı bəy Şirin bəy oğlu faytonla həmin küçədən keçərkən Lalayevin evindən həmin quldurlar tərəfindən atəşə tutularaq öldürülmüş, faytonçu isə bir neçə yerindən ağır yaralanmışdı. Bu vaxt Bakı əhalisi arasında böyük şöhrət tapmış Ağakərim adlı bir nəfər mərd və igid oğlan öz silahlı dəstəsi ilə Bakının küçələrində cövlən edərək azərbaycanlıların həyatına qəsd edən erməni quldurlarını cəhənnəmə vasil edirdi. Nəhayət, onlar gəlib Lalayevin evi yerləşən küçəyə çatdırılar. Ağakərim öz dəstəsini iki yerə bölüb birinə divarlar arxasından Lalayevin evini gülləyə tutmasını əmr edir, digər hissəsinə isə külüng-balta və lomla evin darvazasını açmaq əmrini verdi. Üçüncü dəstə güllə yağışının altında divarların dibi ilə Lalayevin evinin darvazasına yaxınlaşıb, lom və külünglə darvazanı dağıtmışa başladılar. Onlar əllərindəki aletlərlə darvazanı parça-parça edib yere saldılar. Ağakərim və onun dəstəsi qəzəblənmiş aslan kimi «ya Əli!» sədasi altında hücum çəkib içəri doldular. Camaat təfənglərin gurultusundan və igidlərin nərəsindən dəhşətə gəldi. Lalayevin evində olan quldurlar karixib mat qaldılar. Onlar təfənglərini atıb qaçmaq istəyərkən Ağakərimin dəstəsi onları bir-bir qətlə yetirdi və evdə gizlənənləri də çıxarıb, cəzalarına çatdırıldılar. Bundan

Yarım milyon pul qoyub, onların hamısını məhv edərəm.

Ə L A V Ə: Belə deyirlər ki, bu halədə Lalayev Hacı Zeynalabdin Tağıyevin yanına bir adam göndərib, özünün xilas edilməsini xahiş eləyir. Hacı buyurur ki, bu, mənə dəxli olmayan işdir. Baş verən hadisə isə millət məsəlesi dir, mən nə deyə bilərem? Xülasə, Ağakərim nə qədər çalışdı ki, övrət Lalayevdən aralansın, mümkün olmadı. Qəflətən camaatın içərisində naməlum bir şəxs övrəti güllə ilə vurub öldürdü. Ağakərim onu məzəmmət etdi. Sonra isə Lalayevə bir neçə

evdən bayırda çıxdı. Evin hər yanından üstünə neft çiləyib, od vurdular. Ev böyük partlayışlarla yanmağa başladı. Bu da onu göstərdi ki, Lalayevin evinin zirzəmiləri yesik-yesik hərbi sursat və partlayıcı maddələrlə dolu imiş.

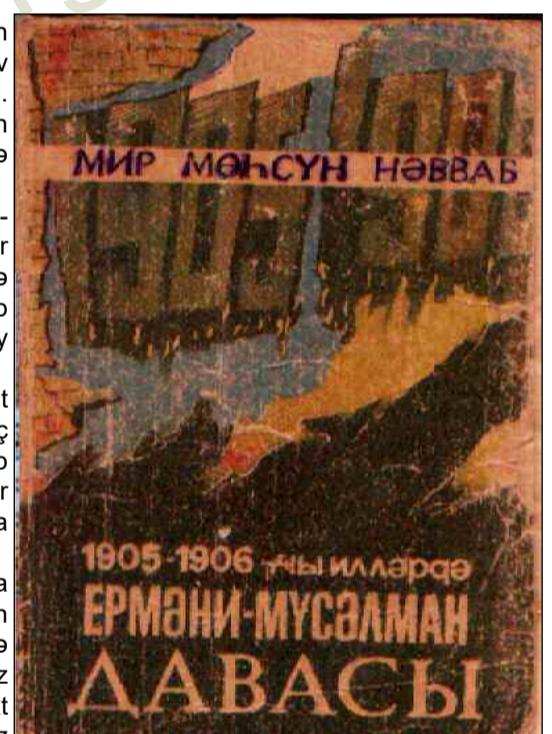
Evdən qalxan gurultunun və partlayışın səsindən yaxında olan adamlar qulaqlarını tutaraq hərə bir tərəfə qaçırdı. Ev sursatlarla birləşdə yanib külə döndü. Deyilənə görə, bir ay sərasər evdən tüstü kəsilmədi.

Belə deyirlər ki, Lalayevin xoşifet gözəl bir qızı varmış. Həmin qızə heç kəs toxunmayıb, mehribanlıq göstərib və gətirib Hacı Zeynalabdinin qızları məktəbində yaxşı əmin adamlara tapşırıblar.

Ə L A V Ə: Bakıda qırğıın daha da şiddetlənərkən erməni tayfasından silahlı bir dəstə şəhərin küçələrində dolaşaraq hambalları və əlsiz-ayaqsız qocaları tutub öldürürdü. Həmin vaxt Bakının din xadimlərindən birisi öz qonşularında olan övret və uşaqları, elecə də qocaları öz evinə cəm edib, darvazanı bağlamışdı. Bundan xəbər tutan erməni dəstəsi molların evinin yanına çatarkən belə qərara gəldilər ki, Lalayevin əvəzini çıxmak üçün bu molanın evindəki övret və uşaqları öldürüb, evinə od vurub yandırsınlar. Bu əzm ilə evin darvazasını sindirib içəri girmək istəyərən, o biri tərəfdən ləzgi tayfasından bir dəstə onların üstünə gəldi. Onlar erməniləri öldürüb, molların evində olan övret-uşaqları erməni şərindən xilas etdilər. Ondan sonra ləzgilər xəncərlərini erməni qanından pak edib üz tutdular göy səmtinə və ərz elədilər ki, «Ya Mehəmməd, atamız-anamız sənə fəda olsun, sənin dininin düşmənlərini məhv edib, cəhənnəmə vasil etdi. Bizdən razi oldunmu?» Xülasə, həmin müdafiə gündən ləzgi tayfasının Bakı müsəlmanlarına köməyi çox oldu. Həmin gün onlardan beş nəfər şəhid oldu.

**ERMƏNİLƏRİN BAKI
QUBERNATORUNU ÖLDÜRƏMƏSİ**

Bakıda baş verən bu qırğından bir az sonra şəhər qubernatoru faytonda

yaşayan 80 evdən ibarət məhəlləsinin ermənilərle iqtisəsi baş verib. Bu iqtisəsin başlanmasına səbəb olan ermənilər həmin məhəllədə müsəlmanların imarətlərini gülləbaran etmeye başladılar. Ermənilər nisbetən müsəlmanların bu məhəllədə az olmasına baxmayaraq, ermənilərə qarşı müqavimətdə mətanətlə dayandılar və onlara böyük zərbələr endirdilər. İki tərəfdən üç gecə-gündüz davam edən güllə yağışının altında qırı nəfər erməni, iki nəfər isə müsəlmanlardan öldürüldü. Üç gündən sonra güllələri tükəndiyinə görə gecə vaxtı müsəlmanlar həmin məhəllədən qaçmali oldular.

Əhvalatdan xəbərdar olan ermənilər müsəlmanların evlərinə doluşub, onların mal-dövlətini qarət etməyə başladılar. Fürsət tapıb qaça bilməyən beş nəfər övret və üç nəfər uşaq bir evin küncünə qışılaraq qorxudan titrəyə-titrəyə ağlayırdılar. Əllərinə düşən kitablara və "Qurani-Kərim"ə od vurub yandırdılar. Ermənilərin qoca qadın və kişilərə, elecə də uşaqlara etdikləri zülmü qələmə almaq çox çətindir.

**Ardı var
Şəhifəni hazırladı: Tahir Süleyman**

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gênel Mistefa Barzanî

Piştî Silemîyê, gunde Barzan dibe navenda xebata sîyasî li başûrê Kurdistanê:

Piştî şikesta şorişa Şex Mahmudê nemir barê xebat û karê Kurdayetîyê li başûrê Kurdistanê bi yekcarî dikeve here-ma Behdînan ku navenda rîberatîya vê xebat û herketa gundê biçuke Barzan e.

Qeza Mêrqaşor ku nahîyên Mêrqaşor, Barzan û Şêrvan digire ber xwe, girêdayî wîlîyeta Hewlîrê ye.

Devera Berzan berîya kû piştî çend şerhildanê kurdan bi yekcarî ji alîyê réjîmîn dagirker ve wêran bibe, 400 gundêne awedan têda hebune û hejmara runiştvanen heremê zêdetir ji 40 hezar kesan buye. Herema Barzan û navenda wê gundê Barzan di çaxê Şex Ebdulsalamê yekem da ku di sala 1872-ê zayînî de wefat kir, ji ber ku tekeya terîqeta Neqşbendî li Nehrîyê têda bu, mîna navendeke olî û avedan ku herdem tevî mirîdîn ve terîqêtê bu, tihat hesibandin. Şex Ebdulsalamê yekemîn berêvajî şêx û axayê hemdemî xwe, mirovîkî dadmend û bi edalet bu. Wek jêderên bîyanî didin xuyakirin di çaxê wî da hinek karên baş û xebatê sosyalî ji bo pêşketina jîyan û rewşa civakî hatin kirin ku ger bi pîvanê roja iro bêñ nîrxandin û şirovekirin, di wê serdemêde pir girîng bun. Ji wan karan:

parvekirine zevî û erdê çandinê bi ser gundîyan de, qedexekirina milkdarîya zêde bi şeweyîn fêodalî, qedexekirina bi zorê zûdayîna keçan û parastina siruştâ Kurdistanê anku birina dar û dirextan, şewitandina daristana û qedexekirina kuştin teyr û tiwalan, nêçira heyvanêñ kovî, bêhînfîreyî li hemberî dîyanetîn der û dora coxraffya jîyanâ wan û herema Behdînan (Jîyanâ hevpar bi Kurdenê êzidî, turkmîn, kildanî, yehûdî, xaçparêzîn

ermenî ê musliman bun û ...) jîyanâ dostanî bi hemu gelê heremê re û xala herî girîng parastina mafê gelê kurd û serkesîya bizava netewîya kurdan di here-mek coxraffya girîngâ Kurdistanê de ku nîşana dêmokratîkbuna bîr û ramanê bireveberê Barzanî bû, tesîrek mezin li ser bizava sîyasî lolîya vê malbatê danî.

Piştî wefata Şex Ebdulsalamê yekem kurê wî Şex Mihemed Barzanî dibe cîgirê wî. Şex Mihemed piştî zewacê dibe xwe-duye pênc kuran: Şex Ebdulsalam, Şex Ehmed, Mistefa Barzanî, Mihemed Sîdîk û Şex Babo. Wan tevan ji desbêka xwenasandinê bu hemu awayan xebat kirin ku rîya kalkê xwe ya xizmeta ji bo gel di hemu warêni sîyasî, olî civakî de dibomînîn.

Navdartirîn endamê vê malbatê ku tevaya temenê xwe di rîya xebata sîyasîya jib o kurd û Kurdistanê derbas kir, Mistefa Barzanî ye.

Mistefa Barzanî kîye, çikirîye û serhildana wî di dîroka Kurdistanê de xwedî rolekî çawaye?

... Jîyanâ te ji tîjî buyer, derdiberî û niştimanperwarîya Mistefa Barzanî ye heja radeyeke. Bersîva van pirsên me bide. Jîyanâ nemir Mistefa Barzanî, malbatâ wan û çend buyerên din di jîyanâ wî da. Mistefa Barzanî di 14-ê adara sala 1903-an (14. 03. 1903) de le gundê Barzan hat dinê. Berîya ku ew cavên xwe bi jîyanâ dînyayê veke, bavê wî (Şex Mihemed) ji di sala 1903-an de wefat kirib. Li gor çavkanîyê dîrokî her çend nerazîbûn (iti-râz) û bizava Şex Ebdulsalam Barzanîye duyemin li dijî Osmanîyan zêde dewam nekir, clê ev serhildanê û serhildanê din yên mîna serhildana eşireta Millîyan bi serokatiya Îbrahîm Paşayê Millî û çend serhildanê din li heremê cuda bi cudayê Kurdistanê, bun sedemîn xweşkirina zemînêya çêbuna şoreşa Îtîhâdiyan di sala 1908-an de. Çaxe çalakî û lêbatên sîyasîyen Barzanîyan vedigere bo destbêka sedsala XX-an ku bi

gundê Barzan ket ber hêrişa hêzên wan yêni di bin serokatiya Silêman nezif Paşa

û Iranê bun, dikeve nava tekêliyên politik. Mistefa Barzanî ji çaxê li xwe famand, zû

da. Ji ruyê neçarîya Şex Ebdulsalam Barzanî pêna xwe bo Seyîd Tehayê Nehrî dibe û di gunde Rajan li herema Mirgever (wilayeta Ûrmîyê - Rojhîlatê Kurdistanê) dimîne û bi hevkariya serokê Kurd nemir Simkoyê Şîkak bi karbîdestê Rusan re dikeve nava peywendîyen sîyasî, lê mix-abîn çaxe ku ew li herema Mirgever bû, ji aliye xwefiroşkî bi navê (Sofi Ebdullah) ve bi şeweywk namerdane hat girtin û ew teslimî dewlîta Osmanîyan kirin. Osmanîyan di 14-e ciraya paşin sala 1914-an de piştî pekanîna dadgehek formaliê, Şex Ebdulsalamê Barzanî li bajare Musilê darda kirin.

Di etmosferek wiha tîjî kîna li hemberî dewletîn dagirker û zordarîya destgeh û berpirsyarîn hokumeta Osmanî de, Mistefa Barzanî ji mîna İsmail Axayê Şîkak, Şex Mehmed Berzençî û gelek serokê din yên kurd çavên xwe bi jîyanê tîjî ês û elem vedike û di nava malbatê olî de mezin dibe. Ev rewşa jîyanê pêşeroja jîyan û helwesta sîyasîya wî lîdîrê kurd ji dide destnîşan kirin û ew bîr û ramanê Kurdayetîyê bêtir di hest û mîjîyê xwe de dide perwerdekirin.

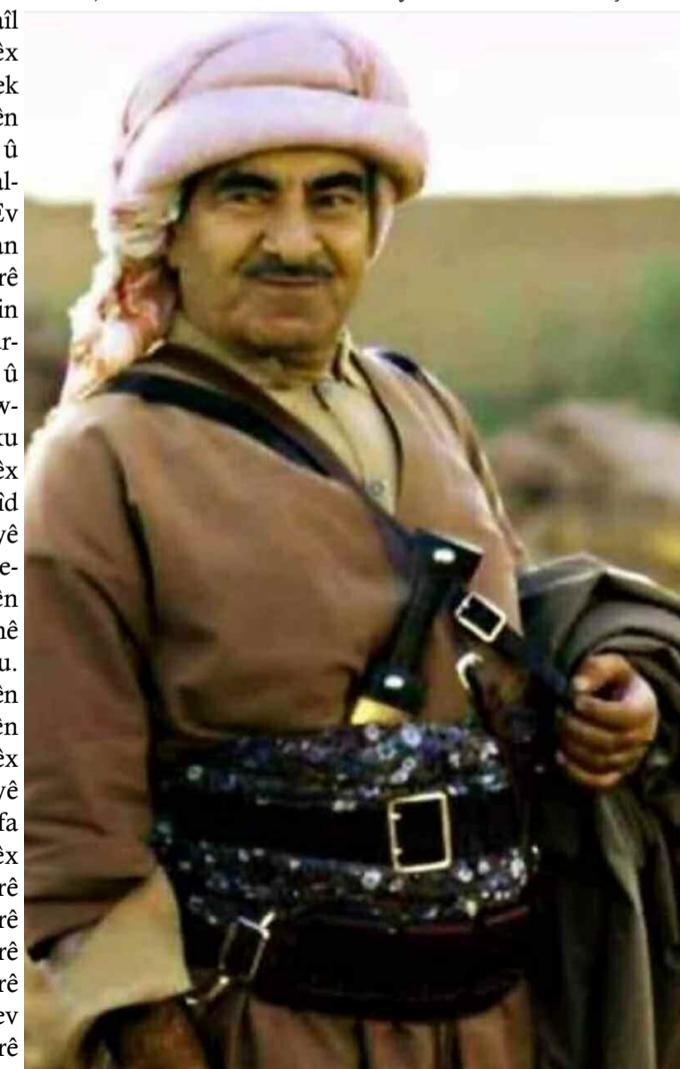
Piştî ku Osmanîyan bi bêbexî Şex Ebdulsalam Barzanî şehîd kirin, Şex Ehmedê birayê wî bu rîber û serkarê here-ma Barzan û eşîretên Barzanî. Wê demê tîmenê Mistefa Barzanî 18 salî bu. Berîya wê li gor çavkanîyê dîrokî di navbera salêni 1917-a, 18 û 19-an de, Şex Ehmedê Barzanî birayê xwe yê xurt Mistefa Barzanîye 16 salî bi Şex Ebdulrehmanê Şîrnexî rî jib o lidarxistina kar û barê şoresek berfireh li bakurê Kurdistanê dişîne bajarê Muşê û ew li wir hev dîfîneke bi Şex Ebdulqadirê Nehrî û Şex Seîde Pîrân re

pêk tîne. Herwiha Şex Ehmed bi şeweyek nîhîni ji sala 1920-an û pêde bi Şex Mehmed Berzençî û Simkoyê Şîkak re ku sergermî xebeta li dijî her du dewletên Îraq

bi bindestî û tepeserîya gelê kurd hesiya. Wî dixwest bi hevkariya birayê xwe Şex Ehmed, xelekên zincîra hereketa kurdî bi rîk û peki bidomîne.

Herwiha Mistefa Barzanî ji temene 15 saliya xwe û pêde bo kar û barê parastina hoza Barzan li dijî desthilatdarîya dewleta navendîya Îraqê û hozîn çiran, roj bi roj wekw servanekî zîrek erk û wezîfeyen zêdetir li ser milê xwe hîss dikirin.

Eşîretên kurd bi giştî û eşîretên Barzan bi taybetî di tevaya dirêjahiya dîroka xeba-ta sîyasîya xwe de bi wefadariyek mezin û di tengavîyê herî giran de rîbatê xwe bi tenê nehîstîne û bi dilsozî û fedakarî ew parastnine. Ev rasti di bîranînen wan serlekîren artêsa dewletên dagirker de ku bi hêzên Barzanîyan re ketine nava şerîn

girîji, tê dîtin. Serlekîker Teferuşyan, Hesen Erfeî û Rêzim Axa di pirtukên xwe de vê rastîyê diselminin.

(dîmahî rûpêla 7)

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzani

(despêk rûpêla 6)

Sala 1919-an Mistefa Barzanî li ser biryara birayê xwe Şêx Ehmedê Barzanî dema ku xorkeki 19 salâ bu weke fermandareki şervan û şareza, bi hêza xwe wê ji bo hevkarîya xebatkarên şoreşa Şêx mehmudê Berzinçî xwe gêhand herema Silêmaniyê. Hêza wî bû du qoli ku halikarî ji qolla Piyaw û koma din jî ji navçeya Balek de derbas bun. Ew herçend di rê de rastî şerê bi eşîretên hevkarîn îngîlizan re rast hatin jî, lê bi fidakarîyêk mezin û şehîtbuna çend şervanên Kurd wan xwe gêhandin herema Silêmaniyê. Mixabin berî ku ew bigêhin wê derê şoreşa Şêx Mehmude Berzençî jî bi dîl ji Kurdistanê hat dur xistin. Mistefa Barzanî bi ve kiryara xwe da iştatkirin ku pêvista her kes bi şeveyek netewî nêzî pirsgireka gelê xwe bibe.

Kurdistanê (Mihabad 1946) de jî Melle Mistefa Barzanî sînorê destçêrikî bi fermî nas-nekirin û xwe gêhand paytexta komara bajarê Mihabadê. Ev nîşanek ji bo selmandine ve

Lê şerê herî mezin ku nemir Mistefa Barzanî hertim di jiyana xwe de bi serbilindî û şanazî behs

rêbaratiya şoreşa Kurdan dihat hesibandin, bi giranî hat bom-babarankirin û her çend

tanê dijîn. Kesênu li ser erdni-garîyê bedew û rîngin jîyanê derbas bikin, zu bi zu nikarin fêrî

li şer kirîye, şerê bi navê (Dole Vajî an ji Dola Vajîya yê ku di rojê 3 û 4-ê 02). Şûbatê sala 1931-an de li Dola Vajîya li hemberi artêsa dewleta Îraqe qewimî.

Barzanîyan bi mîranî berxwedan kirin û di destpêkê de hinek serkeftin bi dest xistin lê nikarin li hemberî hêza pircek û cebilxanê û firokên şer yên Ingîlizan, li

berxwebidin. Pişti we buyerê Şêx Ehmed û malbatê Barzanîyan neçar man di havîna sala 1932-an de derbasî bakure Kurdistanê bibin. Lêbihara sala 1933-an dewleta Tirkîyê Şêx Ehmedê Barzanî ku wê demê rîberê siyasi û olîyê hereketê bû, bi çend şervanên wî jî Tirkîyê teslimî dewleta Îraqe kirin. Ji vê tarîxê û pêde di dîroka serhildana Barzanîyan de rûpelê durketin û derbiderîyê vedibe û jîyanek tijî êş û buyer di nava Kurdên başûrê Kurdistanê de dest bêdike. Dema ku Mistefa Barzanî ev bêbextîya dewleta Tirkîyê dît, ji wir ber

jîyanâ dûrî coxrafîya Kurdistanê jî bibin. Bi wateyek din jîyanâ dûrî cîya û newelên Kurdistanê jî bo Kurdan pir nexwêş e û malbatê wan yên ji Kurdistanê hatin durxistin, li benda derfetek bicuk bun vegeerin welatên xwe Kurdistanê.

Şerê cîhanê yê duyemîn Pirsigireka Kurd u Doza Mistefa Barzanî:

Şerê cîhanê yê duyemîn derfetek gîring ji liv û xebata siyasiya kurdên başur û rojhîlatê Kurdistanê re afirand ku di warê ramyarê (politîk) de ji bo netewa xwe karekî bikin.

Sala 1943-an partiya Hîwa bi serokatîya nemir Refiq Hilmî xebatek nîhînî û bi dîsplîn di bajarêne Îraq û Kurdistanê de didan meşandin. Berpirsiyaren

partîya Hîwa, Mistefa Barzanî pişti 10 salan derbiderî û jîyanâ hêşîrîyê ya di destê karbi destêne dewleta Îraqê de, ji bajarê Silêmaniyê bajarê Sînoyê li Rojhîlatê Kurdistanê kirin. Di wan mercen nazik û hessas de vegera Mistefa Barzanî ya ber bi Kurdistanê tirs û xofek mezin xiste dilê karbdesten herdu dewletan her yekî bi qasî 50.000 dînar an ji bo kuştin an ji anina serê Barzanî dan diyarkirin. Xuyaye ku ev hejmîra bilinda diravê ku ji bo serê Barzanî hatibu diyarkirin, giringîya xebat û bizava Kurdan ya di bin serokatîye Berzanî di wê demê de dide eşkere kirin.

Bi hezaran sal e ku kurd bona azadîyê şer tike

Lê Mistefa Barzanî pişti jîyanâ rewşa wan salen ku li durî Kurdistanê û di bin çavderîya berpirsiyaren dewleta Îraqe de derbas kiribû, vê carê bi hurbulî xebiti ku hêzek leşkerî ya rîkubêk li dora xwe bicivîne. Ji bona wê jî di 28.07 Julaya sala 1943-an de bi awayekî nîhînî ji rojhîlatê Kurdistanê vegerî cihwarê bav û kalên xwe Barzan û di demek kurd de karê zêdetir ji du hezar (2000) pêşmerge û şervanên mîrxas li dora xwe kombike. Bi vî rengî Mistefa Barzanî serhildana xwe ya duduyan di Julaya sala 1943-an de da destpêkirin û şoreşa Barzan ya duyemîn ji heyâbihara sala 1945-an berdawam bu. Di vê serhildanê da ji Kurdan li hemberi hêzîn dewleta Îraqe gelek serkeftin bi dest xistin.

Di çaxê şoreşa Barzan ya duyamîn de ji 2-ê Oktobra sala 1943-an heyâ 10-ê Novambra sala 1943-an dijwartirin şerên bixwîn

rastîya dîrokî bu ku di navbera Kurdan de hevgirtinek bihêz pêkhatîbu. Lê mixabin merc û rewşa siyasiya cîhanê, dîroka Kurdan ber bi rîyek din ya berovajî berjewendîyê Kurdan ajot.

Yekemîn serhildan û şorêşa Barzanî di roja 9-e Sibata sala 1931-an (09.02.1931) de bi beşdarbuna 80-ê şervanên Kurd di bin serokatîya Mistefa Barzanî de di şerekî bi navê (Berqê Begê) li diji artêsa Îraqê destbêkir. Di vî şerê ku pişte di domandina qedera siyasiya Kurdên başûrê Kurdistanê de rolekî girîng list, hêzîn artêsa Îraqe bi giranî li hemberi şervanên kurd şikestê xwarin û xisarek canî û maddî ya zêde bi dewlwta Îraqe ket. Li hemberi şehîdbuna 5 peşmergâyên Kurd û birindarbuna hejmarek kêm ya şervanên kurd, artêsa dewleta Îraqe 126 kuşti û bi sedan birîndar li pey xwe hîştibun.

Ev tê wê wateyê ku di çaxê serhildana sala 1931 û 1932-an de êdi tiwan û hêza Mistefa Barzanî wek rîberekî şareza li hemberi hêza dûjmin bi temamî hatibu eşkere kirin.

Di şere Dola Vajîya de Mistefa Barzanî yê 28 salâ bi wan şarezîyen ku li ser taktikên şerê partizanî hebun, karî bi hevkarîya şervanên xwe 235 esker û fermandarêne artêsa dewleta Îraqe bikujin û bi sedan kes jî hêzîn dewletê jî di vî şerî de birindar bun. Ev di helakî da bu ku ji şervanên Barzanî tene 12 kes hatibun şehîd kirin. Di vî şerî da jî ber wan hêriş û berwanîyen ku li gor zanist û taktikîn şer bênumune bun, stîrka şansê Mistefa Barzanî wek rîber û serleskerê kû jê hatî roj bi roj gestir bu û wî karî di nava Kurden hemu Kurdistanâ mezin da hêzek menewi ya bilind biafirîne. Bona wî vî şerî ne tenê di nava Kurdan de belkî di nava medya dewletên cîran û cîhanî de ji dengekî bilind veda. Ji bona bêtir nasandina van calakîyen dîrokî li ser hereketê Barzanî pewîşiyek girîng bi lêkolînên akadêmik û zanistî heye.

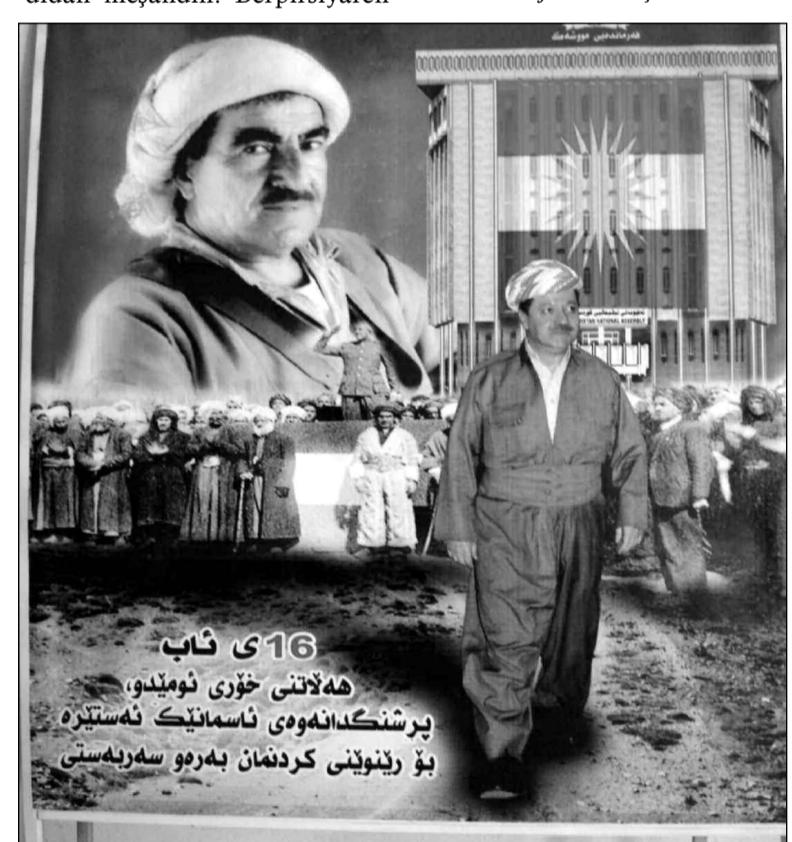
Bihara sala 1932-an artêsa Îraqe bi hevkarî û piştgirîya hêza esmanî û leşkerîya dewleta kedxara Brîtanîya, hêrişek giran bir ser herêma Barzan. Gundê Barzan ku wek navendeke

bi cîyayê Kurdistanê cu û xwe teslimî dewlwta Îraqê nekir. Lê li ser daxwaza Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî jî xwe gîhand cem birayê xwe (Şêx Ehmed) yê ku di girtîgeha bajarê Musilê de bu. Mistefa Barzanî herçend dizanî ku jîyanek tal û nexwêş li benda wî ye lê ji ber tewazî û qanûnê malbatî, bi kîfxweşî jîyanâ girdîgehê ji xwe re hilbijart.

Sala 1932-an di çaxê jîyanâ hêşîrî û dilketîda Barzanîyan dê, dewleta Îraqe bi rînmûnîya axayê xwe yên Brîtanî Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî û malbatê Barzanîyan berê şandin bajarê Musilê û pişte jib bo Nasirî, Kifîr û Pirde (Alton Kopri) û di dawîyê de ji bo Silêmaniyê sirgun kirin.

Di dawîya bihara sala 1936-an Mistefa Barzanî jî bo gotubêjîn dîplomatîk bo bajarê Musilê hat vexwîndin, lê berpirsiyaren dewleta Îraqe li wur Barzanî girtin û bi kiryareke durî exlaqe mirovanatiyê walîyê Musilê ye wê çaxê xwest ku bi dayîna jehrê, wi ji holê rake, lê Mistefa Barzanî pişti du hefteyan ku ketibu hale bêhîşyê, ji mirinê rizgar bu.

axa bav û kalên xwe Kurdistanê

partîya Hîwa ji bo berfiehkiranî kar û xebata xwe ya siyasi û leşkîrî ku bikaribun ji hêza serlekerekî şareza mîna Mistefa Barzanî û şervanên wî mifayê wergirin di 12.07 Ji sala 1943-an de organîzasyona nîhîniya endam û sempatê

di navbera hêzîn Kurd û hêzîn dewleta Îraqe de qewimîn ku di tevaya şerên çêbuji de rejîma Îraqe rastî xisarek mezina maddî û mrovî bu û bi hezaran leşkeren wan canê xwe ji dest dan.

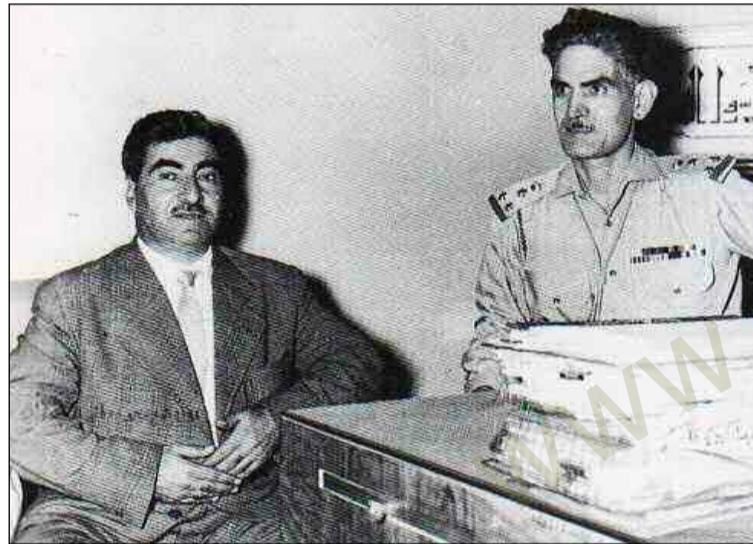
(dûmahî rûpêla 8)

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gênel Mistefa Barzanî

(despêk rûpêla 7)

Di dîroka azdîxwazîya gelê kurd ya li Başûrê Kurdistanê şerên şoreşa Barzan ya duyemîn an ku şerên Şaneder, Xêrizok, Gurêtû, Mezinê û şere Meydana Morîkê cîhekî girîng digirin ber xwe. Îdî ji wê şoreşa duyemîn û pêda mora netewayîfî bunê bêtir zêdetir ruyê xwe di hereke Barzanîyan de daxuyakirin û partîya Hîwa û hemu efser û serleskerên Kurd ku di nava artêşa Îraqe de mijûlî xizmete bun bi rihek niştimanperwerî piştgirîya vê serhildan û bizava netevi kirin. Xisara mali û canî ya ku dewleta Îraqe li hemberî şervanên Kurd tuş bibu ew neçarkirin ku di 29-ê Novembera sala 1943-an de dawa gotubêjê ji seroke herketê Mistefa Barzanî bikin.

Di 15-ê çirîya paş sala 1945 (15.01.1945) - an de encumena Azadiyê hat pekanîn. Desthilatdarîya Îraqe li derfeteke digerîyan ku hêzên xwe xurd û berfireh bikin û bi derbeyeke yekcarî şoreşa Barzanî tekbişkîne, lê Kurdish ji bawerîya xwe bi desthilatdarîya Ereban

nedihanîn. Bi vî awayî zemineya serekî din di navbera herdu alîyan de hat duristkirin. Gotubêja di navbera herdu alîyan de negêhîst tu encamekê û bi sere 25-ê Augusta 1945-an (25.08.1945) hevdîtinê du alî bi dawî hatin.

Kurdan careke din di 5-ê ciriya peş sala 1945-an de (05.09.1945) di şere bi nave Meydanê Morîkê de hemasîyek dîrokî afirandin. Di vî şerî giran de artêşa Îraqe bi ji destdayîna 480 kuştî û 80 dîlan ji esker û fermadarîn xwe carek din bi vî heqîqetê hasîyan ku nikare bi tenê li hemberî şervanên kurd li berxwe bide. Ji ber ku di şerî navbirî de kurdan tenê 5 kuştî û 7 birîndar hebûn û nav û bangê berxwedana kurdan li her çar perçen Kurdistanê gerîya. Îdû kurdîn hemu Kurdistanâ mezîn, Başûrê Kurdistanê ji xwe re kirin Keşbeyîa gêhîştina xwezî, hesret û cîbicikirine daxwazîn xwe yên netewî. Di wan salan de Mistefa Barzanî herçend hê di jîyane de bu jî Kurdîn hemu dînyayê re bibu lîderekî efsaneyî.

Dema ku şoreşa Kurdan

pêşket, dewleta Brîtanya dîsan bi piştgirîkirina ji dewleta Îraqe, careke din qedera siyasiya Kurdenî Başûrê Kurdistanê guherand. Lî idî navê Mistefa Barzanî mîna xebatkar û serokekî qehreman li her dera Kurdistanê bi camêri belav bubu.

Barzanî û Komara Demokratîka Kurdistan (Mihabad 1946):

Piştî şerê bi navê Meydanê Morîkê dewleta Îraqe bi hevkarîya hêza esmanîya Brîtanya ku jib o berjewendîyen xwe yên aborî hemu yasa û qanûnen mirovanetiye binpê dikirin, karê Barzanîyan tuşî sikeşte bikin û newekhevîya hêzen her du alîyan, Şêx Ehmed û Mistefa Barzanî neçarkirin ku bi biryarek nu di 11-ê Oktobra sala 1945-an (11.10.1945) de ji rîya Keleşîn ya nezikî bajarê Sînoyê bi armansa hevkarîya komara Demokratîka Kurdistan bi hejmarek mezin xwe bigîhînîn Rojhîlata Kurdistanê û malbatê Barzanîyan li heremîn Mirgewer, Tirgewer, Sino, Nagedî û Mihabad hatin bi cîh

Mistefa Koşnav, Mîrhac û Reis İzzet di bin berpirsiyariya wî de bun. Damezirandina Partî Demokratî Kurdistanî Îraq, Tekcuna Komara Kurdistan û Meşa dîrokî ber bi Sovyêtistanê:

Salakê piştî damezrandina Partî Demokratî Kurdistan (piştî Partî Demokratî Kurdistan Îran) piştî şewra ku bi Pêşêvaye Şehîd Qazi Mihemed û karbideşten komara demokratîka Kurdistanê re hatkirin, di 16-ê Augusta sala 1946-an (16.08.1946) de Partî Demokratî Kurdistanî Îraq ji di bin serokatiya Gênel Mistefa Barzanî de ji bo bizava Kurdenî Başûrê Kurdistanê hat damezrandin. Piştî ku di dawîya sala 1947-an de komara Dêmokratîka Kurdistan têkçû, Mistefa Barzanî bi hisyarbunek zêde xebîti ku li hemberî dewlîta Îrane berxwedanê bike û bê zerer û zîyan ber bi sinorê Kurdistanâ Başûr û Bakur hereket bike.

Di 31-ê Adara sala 1947-an de dema ku Mistefa Barzanî û şervanên wî pêhesiyank û Pêsewa Qazi Mihemed hat idamkirin, xemgîni û bêdengîyek mezin ket nava wan.

Di 15-ê nîsana sala 1945-an de hemu malbatê Barzanîyan bi serokatiya Şêx Ehmedê Barzanî vegeerin. Başûrê Kurdistanê û xwe teslimî berpirsiyaren dewleta Îraqe kirin. Mistefa Barzanî ji meşa xwe ya dîrokî di 6-ê gulana sala 1947-an de ber bi Yekitîya Sovyêtî, da destpê kirin. Lî meşa wan ya xwe va ji Mihabadê derketin û di yekemîn hefteya meha Adara sala 1947-an de şerî Nalosê di nawbera her du alîyan de anku hêzên Kurd û Îraniyande qewmi. Ji wê û pêda heya dawîya Adara sala 1947-an şerîn Gucar (gundeki herêma Mirgever), enîya Sîno û Nagedê, şerî Qarnê li herema Xanê û şerîn Ewrîsî û Helec li herêma Mirgever ku di tevaya şeran de hêzên Îranî bi berxwedaneken mezina hêzên Barzanî re ru bi ru mabun, di navbera her du alîyan de qewmin.

Di 3-ê Nîsana sala 1947-an de(03. 04.1947) di navbera hêzên Barzanî û artêşa Îranê û caşenî ku hevkarîya dewleta Îranî dikirin, şerî Nêrgî an ji Berêzer(li Mirgever) çêbu ku Mistefa Barzanî bi xwe ji di vî şerî de bi sivikî birîndar bu. Ji ber şertîn nebaşen hewayê (etmosfer), destpêka biharê serok Barzanî û şervanên wî di 19-ê nsîsan 1947-an de neçar man ku vegeerin nava axa başûrê Kurdistanê. Lî zexta dewleta Îraqê û hêsbûna Şêx Ehmedê Barzanî û malbatê Barzanîyan, Melle Mistefa neçar kirin ku bi hêzek taybetî ku ji 502 pêşmergeyên herî mîrxas pêkhatibu di 25-e Nîsan sala 1947-an(25. 04. 1947an) xwe bigîhîne gundê

Bayê li bakure Kurdistanê.

Lê artêşa dewleta Tirkîyê jî li hemberî hatina wan kete nava tevgerê û ew neçar man 2 roj

bi hemu top û tank û balefirêne xwe demek dirêj bu ku amadekarîyên xwe kiribun, di her sê rojan de bi giranî şikestê

piştî anku di 27-ê nîsana sala 1947-an de xwe bigîhînin gundê Cermê(an ji Cermî) û Bedkarê li rojhîlatê Kurdistanê ku dikevin jîrîya cîyayê Şehîdan. Li wê derê li şerî cîyayê Xehîdan Mistefa Barzanî bi denegeki xemgîn û bîhêz wiha got:

Geli pêşmergeyan!! Binêhirin, ji şerî vî cîyayî em golla Wanê û Urmîyê her duyan jî dibînin, her du jî cîhwarê herî kevnare jîyana bav û kalêne mene, lê li ser vê axa xwe em mehkumî, mirin û revê ne û dagirkerên Kurdistanê nahêlin em li ser axa xwe di rihefîyê de bijîn. Guneha me tenê Kurdayetî ye, hisyar bin û eme biser bikevin, cimkî em ji xwe re dixebeitin...!(Mistefa Cihangîr Şatî yek ji wan 502 kesan bu ku bi serok Barzanî va çubu Sovyetistanê).

xwarin û piştî ku bi sedan kuştî li pey xwe hîştin (yanî biqasî 271 kesan) bi dehan kes ji serbaz û fermandarîn artêşa şahenşahî ji bi dîl ketin destê hêzên Barzanîyan.

Di 18-e hezîrana sala 1947-an (18.06.1947) de Mistefa Barzanî piştî 51 rojan meşa xwe ya dijwar, şervanê herî dawîyê ji 502 servanên hêza xwe bu ku ji rubarê cema Erezê derbasî nava axa Sovyetistanê bu.

Jîyana li Sovyêtistanê û siyaseta Baqîrov li hemberî Barzanîyan:

Di 29-ê ilona sala 1947-an de Gênel Mistefa Barzanî û cend kesenî derdora wi bi destura dewleta Sovyestistanê pisti 40 rojan ji bajarê Nexçewane ber bi Baku paytextê komara Azerbaycanê hatin veguhastin.

Hereketa Barzanî û şervanên wî ber bi sînore Îran û Yekitîya Sovyêtî didome û ew ber bi heremî Maku dimeşin. Di 9-ê heya 11-ê Gulana sala 1947-an de şerîn mezin û berfireh di deşta Makuyê û cîyayê derdora wê de sê roj û sê şevan bi giranî di navbera her du alîyan de berdewam bun û di vî şerî dijwar de herçend artêşa Îranê

(dûmahî rûpêla 9)

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gênel Mistefa Barzanî

(despêk rûpêla 8)

Baqîrov (Serokkomarê wê demê yê komara Azerbaycanê) ji destpêka hatina hêzên Barzanîyan bi helwestek şovêniştî dan û standin bi wan re dikirin. Xuyabu ku ew ji di bin tesîra desthilatdarên komara Tirkîyê de mabu ku hebuna netewa kurd ïnkar dîkin û Kurdistanâ bakur di wan salan de di bin sîya esmanekî reş û bi goman de mabu. Bona hebuna Kurdê komara Azerbaycanê jî ku bi hejmara xwe ji kurdê komara Ermenistanê zêdetir jî bun, ji alîyê desthilatdarên komara Azebaycanê ve dihat ïnkar kirin.

Li ser helwesta nifşparêziya Baqîrov di 29-ê Tebaxê 1948-an de Barzanî û hevalên wî ji bajarê Baku ber bi Taşkend (paytextê komara Uzbêkistanê) hatin veguhastin û li nêzî wî bajarî hatin bi cîh war kirin.

Di 13-e Adara 1949-an de bi pilan û komployen Baqîrov û bi destura berpirsyarên para parastina Yekîtiya Sovyetistanê M. Barzanî ji hevalên wî cuda kirin û li herêma derya Ûral bi awayekî desteser(dest bi ser) û di bin çavderîya tund û tûj de, demeke dirêj jîyana xwe derbas kir. Lê karbidestên Sovyetistanê di 9-ê İlona sala 1951an de careke din Mistefa Barzanî

Di çaxê desthilatdarîya Xuruşov de rewşa sîyasî û jîyana Barzanî û hevalên wî hineki baştar bibu.

Desthilatdarîya Ebdulkérîm Qasim, vegera serok Barzanî bo Îraqê û Beesî:

Piştî ku di 15-ê tîrmehê sala 1958-an de komek ji efserên Îraqî bi serokatîya Ebdulkérîm Qasim desthilatdarîya xanedana paşayêن Haşimî û Nurî Seîd bi zerbeyek eskerî ji holê rakirin, di 6-e çiriya pêş sala 1958-an de Mistefa Barzanî piştî 11 sal û nîvan derbiderî û jîyana durî Kurdistanê, li ser vexwesdina Ebdulkérîm Qasim vegerîn Îraqê û li Bexdayê bi cî û war bun. Pêşwazîya ku di çaxê vegera serok Barzanî de ji alîyê kurd û ereban ve jî hat kîn, pir germ û buyerek dîrokî bu. Mistefa Barzanî pir xebitî ku xwe bi şert û mercen rewşa sîyasîya Ebdulkérîm Qasim re biguncîne û heta hinek gotinê wî hebun ku gele kurd hez nedikir û bi başî nedidîtin ku serokekî mîna Barzanî ji Qasim re bêje:

"EZ XWE BI SERBAZEKÎ WE DIZANIM"

Lê Barzanî bi van gotinan dixwest xurtura efserekî xwedî desthilat, têr bike û gelê Kurd û ereb di nava aştiyê de bi hevre bijîn. Di destpêkê de Ebdulk-

şoresek din ya li dijî dewleta Îraqê bu.

Di hemu hevpeyvînên ku gênel Mistefa Barzanî bi rojnamevanen biyanî re pêk anîne, ew hertim li ser biratîya gelan û jîyane tekijî astî bê saskirin.

Barzanî di hevpeyvînike xwe de dibêje:

"Em aştiyê dixwazin û bila şer bi dawî be ku kurd û ereb bi awayekî birayane û di nava aştiyê de bi hevre bijîn...! (Ji hevpeyvînike têlêvîzyonî ku rojnamevanekî İnglîzî pere çêkirîye).

Di 11-ê İluna sala 1961-an de Mistefa Barzanîye nemir soreşa xwe ya ku 14 salan berde-wam bu li dijî rîjîma Ebdulkérîm Qasim û Beesîyê ku piştî wî hatin, dadeşpêkirin.

Mezin buna Mistefa Barzanî de vê rastiyê de yê ku wî karî bi xebat û çalakîyên xwe ji serokatîya hoz û eşîretekê, sal bi sal ber bi pêşve bimeşe û di nava dîroka xebata bi şan û şerfa netewa Kurd de weke serokê neteweke bê hezkirin. Di wan salan de Mistefa Barzanî wek nûnerê pirsgireka millîya Kurd li hemu cîhanê dihat nasandin. Ji bona wê jî başurê Kurdistanê bibû qada hevdîtina rojnamevan û siyasetvanen biyanî bi serokê Kurd Mistefa Barzanî re.

Di 8-ê Sibata sala 1963-an (08. 02. 1963) de rîjîma Ebdulkérîm Qasim bi alîyê Beesîyan ve hatibu lidarxistin, tekçû û Ebdulkérîm Qasim hat kuştin. Barzanî ji bo ku di wê dema dijwar de azadîxwazên kurd û ereb bi destê Beesîyan neyîn kuştin, derîye Kurdistan û heremên azadîkirî ku di bin desthilatdarîya partîya wî de bun, ji wan re vekirî hîşt û bi vî awayî gelek kesan cane xwe ji destê Beesîyan rizgarkir. Di wan rojîn hessas de ku Bexda bibu qada tolhildana Beesî û alîgîrîn rîjîma Ebdulkérîm Qasim, ev siyaset, dûrdîtina û mîrxasîya Mistefa Barzanî carek din hîzr û ramanê mirovhezîya wî ji herkesî re dan ispatkirin.

Piştî ku ji salen 1963-an heya Sibata sala 1968-an desthilatdarîya Îraqê di navbera Ebdulselam Arîf û Beîsîyê de dest bi dest dibu, wan piştî ku hemu dijberen xwe serkutkirin, vê carê berê xwe dan Kurdistanê û heya Adara sala 1970-an şerrîn dijwar di navbera herdu alîyan de qewmîn. Piştî xebata salen giran di 11-ê Adara sala 1970-ê de li pey gotubêjîn dur û dirêj di çarçoveya desthilatdarîya Îraqê de otonomî ji Kurdistan Kurdistan re hat diyarkirin. Xuyabu ku Beesî û mijûlî kar û bar destpêka

neben û li benda derfeteke bun ku kar û barê xwe yê desthilatdarîyê rîk û pêk bikin û piştre dîsan bi Kurdish re bikevin nava şer û hereketa Kurdistanê bi yek carî bifetisînin.

ji alîyê Rojava û Amêrika ve wek jandarme Rojhilata Navîn dihat hesibandin, mezintirin xiyaneta dîrokî li Kurdish kî. Piştî wê bi sedhezaran Kurd ji başurê Kurdistan mişextî Rojhî-

Ev sirra wan bi kiryareke hovane zu ji Kurdish re eşkera bu. Yanî dema ku di 29-ê İlona sala 1971 an (29. 09. 1971) de istîxbarata Îraqê bi şandina çend kesen di kincen meletiyê de xwest ku rîberê şoreşê Mistefa Barzanî bikuje û ew di vî karê xwe de bi ser neketin, careke din şerîn dijwar di navbera herdu alîyan de dest pêkirin. Vê carê dewleta Îraqê xebitî ku bi hevkarîya hêzek sîyemîn şoreşa Kurdish tuşî şikeste bike. Şer di

Adara 1974-an de bi germî li hemu heremên başurê Kurdistanê dest pêkiribû. Di Adara sala 1974-an de dewleta Beesîyê Îraqê qanuna xwe ya otonomîyê îlam kîn. Lê Mistefa Barzanî ji ber mesela Kerkuk, Xaneqîn û Musilê qanuna otonomîya ku dewletê îlam kîn, nepejirand û ew otonomîya Beesîyan otonomîyek leyîskî bi nav kî. Ji bona wê jî di Çirîya pêş sala 1974-an de bi qasi 17 mehan conta Beesîyan bi hemu şeweyen hovane, hîrişî ser gund û bajarê Kurdistanê kîn. Bi vî rengî Beesîyan mirin, reşerojî û derbiderî li hemu Kurdistan direşandin. Wê demê jî cîhan li hemberî van kiryarek Beesîyan kerr û bêdeng bu û xaça sora (Heyva Sor) cîhanî ji bi ci şeweyan hevkarîya kurdan nekirin, ji ber ku ew ji di bin tesîra dewleta Îraqê da mabun û ev jî berêvajî zagonen vê rîexistina cîhanî bu. Di nasandina pirsgireka Kurd de şoreş û xebata Barzanî roleki bercavî list.

Mistefa Barzanî piştî ku li bajarê Kereçe hat bi cîh kîn, di hemî salê de çu Amêrika û di 1-ê Adara sala 1979-an dema ku gelê kurd piştî tekçûyîna rîjîma sîtemkara 2500 salîya Şahenşahî li Iranê li bendê bun ku Mistefa Barzanî vegere Kurdistanê û şoreşek nu li dijî dewleta Îraqê bide dest pêkirin, bi nexweşîya kanserî li nexweşxaneyeke Amêrikayê wefat kî.

Di roja 5-ê Adara sala 1979-an de termê Mistefa Barzanî bi merasimeke li bajarê Sino ku bi sedhezaran kes têde besdar bubun, hat veşartin.

Lê piştî mirinê ji termê Mistefa Barzanî dîsan bu armanca komployen dewletên dagirker ku dixwestin Kurdish bi destê Kurdish bidin kuştin. Mihaciret û derbiderî li ser axa Kurdistanê heta di çaxê mirinê de ji dev ji Mistefa Barzanî bernedida.

Di 6-ê çiriya pêş sala 1993-an termê serokê Kurd Mistefa Barzanî û kurê wî nemir İdrîs Barzanî ji gundê Helecê yê di herema Mirgewer de vegeandin cîh warê bav û kalê wî herema Barzan. Mistefa Barzanî di dîroka sîyasîya gelê Kurd de buye nirxekî gelempere û wek lîdîr û serokê doza bi şan û şerfa Kurdistanê hê jî di dilê gelê xwe da dijî.

Amadekar:
Tahir Silêman

vegerandin Taşkendê.

Di 5-ê Adara sala 1953-an de Josêf Stalîn mir û Xuruşov wek sekreterê giştî û serkarê Yekîtiya Sovyetistanê ji alîyê Partîya Komunist ve hat hilbijartîn. Li gor telîmata Xu-rushov, Barzanî li paytexta Sovyetistanê (Moskovayê) hat bi cîhwar kîn û çend caran ji wan bi hevre hevdîtin pekanîn.

erîm Qasim wusa da diyarkirin ku Îraq welatê kurd û erebave û gel li benda rojîn xweş bu ku du netewa bikarîbin di aşîtî û wekhevîyê de bi hevre bijîn. Lê alîyê Kurd û Ebdulkérîm Qasim li ser pirsgireka Kurd li hevnehatin û di Adara 1961-an de Melle Mistefa Barzanî bi yekcarî ji Bexdayê vegerî Barzan û mijûlî kar û bar destpêka

Peymana Elcezayer, rewşa doza şoreşeyî Eylülê û Wefata Serok Barzanî:

Di 6-ê adara sala 1975-an de Îraq û Iran bi navbeynkarîya serokkomarê Elcezayîrê (Hewari Bu mîdyen) û girêdana peymana Elcezayîr lihev kîn. Mihemed Riza Sahê Pehlewî ku

**BÊWAR
BARÎ
TEVFÛRÎ**

8-ê Adarê

îro 8-ê adarê cejna jina
Eyda dayikan
Cejna te jî pîroz dayika kurd
îro di destê dayikan de
Yên hemûyan de
Gul û sosin
Cavên wan de ken, esq.
Bengizê wan bi kubar,
Li ser lêvê wan hezar yek deng,
Distîrên stranê qeseng,
Şadibin bi dilekî qenc.
îro cejna jina,
Eyda dayikan.
Cejnê pîroz dîkin dayik,
Li hemû deran.
Bi şadîman.
Cejna te jî pîroz, dayika kurd.
Lê di welatê minda,
Di destê dayika kurd de tunene
Gul û sosin.,
Di bengizê wêda keder,
Nêrînên wêda hesret,
Pejmûre.
Li meydanada dimeşe,
Destê wêda heye wêneyek,
Cavên wêda dilopek
Hêsr.

Li ser zarê wê dîlok
Dilorîne.
Dilorîne zeman-zeman,
Mekan-mekan,
Bi dilekî şewat
Stranê wêda axîna ewlad,
Rizgarîya welat.
8-ê Adarê jina kurd pîroz dike
Li zîndanan de
Tî û birçî
Sergot û tezî
Ji bo rewşa jina kurd
Bila mirovahî şerm bike .

Dayika kurd cejnê pîroz dike
LI QADAN BI MEŞ
Di destê wêda hertim alek sê reng
Daxwaza wê, rawestin şer
Aştîyêda ,Wekhwîyêda bijîn insan.
Tunebin koledar, dagirker.
Dayik bijîn bê hesret, Bê keder.
Jin dayika mirovahîyeye, tiverike
Ji bo rewşa jina kurd,
Ji bo halê dayika kurd
Bila erd

Esman
Insan
cîhan
şerm bike.
***

LI BER RAMAN Ü
ÇALAKYÊN DAYKA KURD
JI BO REWŞA JINA KURD
Rojeke pir bi rîzda
Ev hêzîn dagirker
Bi poşmanîke mezinva
Yê çok vedin ,bitewin....

3.03.1998.

Herêma Kurdistanê bi fermî ji aliye rêxistina ISO yê ve hate nasandin

Herêma Kurdistanê bi fermî ji aliye rêxistina ISO ya navneteweyî ve hate nasandin.

Rêxistina International Organization for Standardization (ISO) yê li

ser daxwaza cîgîrê serokê hikûmeta Herêma Kurdistanê Qubad Talebanî ku Herêma Kurdistanê bi fermî ji aliye wê rêxistinê ve bête nasandin û ew daxwaz di warê kirdarî de pêkhat.

8ê Adarê û Rewşen Xanim Bedirxan wek Sembola Jina Kurd a Têkoşer

Xweyîngino! Ez careke din dibêjim me jînê Kurdistanî îro, yên ko nifşê miletê me yê ayindê li ber destê xwe bixwedî dîkin, me dû wezîfeyên giran hene: hînbûn û hînkirin. Ji lewra ji me re divêt berî pêşîn em bibin şagirît û di pey re mamoste: mamosteyê zarokên xwe.. (Rewşen xanim Bedirxan / Hawar No: 27 / 1941) Bi vê helkeftinê (8 Adarê), bi min xweş e ku hinekî ronahiye berdim dor navê Rewşen xanim Bedirxan, wek jînek kurd ku xebat û bizav di ber rewşen-bîriya Kurdi de kiriye û navê wê di huş û bîra kurdan hatîye tomár kîn. Belê berî ku ez derbaşî mijara xwe bibin, pêdivîye ku ez bi rengekî panoramî û bi kurtî rewşa jina Kurd di çerxê 20 an de, di ber çavan re derbas kim.

Di destpêka çerxê 20 an de, navê hin jînê kurd di nav tevger û civata kurdî de hatine diyar kîn, ewê ku li kîleka mîrê kurd sekinîne û pêre besdarî di bûyerên Kurdisanî de kîne. Çi di warê têkoşîn û berxwedanê de û ci di warê rewşenbîri û civakî de. Di sala 1908 an de, piştî mirina İbrahim Paşayê Mîlî, jîna wî (Xensa Paşa), şûna wî girtiye û bi kar û barê hoza

Milan ve rabûye. Di sala 1920 an de, keç û jînê Bedirxaniyan komelek bi navê

jînê li Stenbolê, ji bo mafê xwe yê windayî ava kîrine.. Di nîvî çerxê 20 an yê pêşîn de (Hefse Xanim Neqîb), nav û dengekî bilind di Kurdisanî de daye û hatîye naskirin wek pêşewaya Silêmaniye; hem bi çalakiyên xwe di ber jîna kurd de û hem bi bervedêriya xwe di ber mafê gelê kurd de. Mala vê şerejîna kurd li Silêmaniye wek dibistanekî bû ji jînê kurdan re û çendî car vê jîna kurd hawar û gazîya kurdan gîhandîye Ewrûpa û ew bû ya ku komara demokrat li Mehabad pîroz kî..

Di salên 1927-1930 û de jî navê Yaşar xanim, kebaniya qehremanî kurd Îhsan Nûrî Paşa di nav gel de bi mîranî hatîye

belav kîn û bi saya wê gelek jînê hoza Celaliyan besdarî şerê Romê bûne... Di

sala 1946 an de, Mîna Xanim Qazî, kebaniya Pêşewa Qazî Mihemed roleke berz di şiyarbûna jînê Mehabadê de lîstiye, hem jî qencî jêreye ku wê bingehê yekîtiya afretên komara Mehabadê danî ye. Li gor xwendin, xepartin û serwextiya min ji civata kurdî re û ji gelek rexan ve, mîze dikim ku jîna kurd li gel mîrê kurd rolek berçav lîstiye. Belê ji

ber gelek sedeman ve, navê wê di tariyê de maye, hêj ew ronahiya pêdivî nehatîye berdan ser kar û xebatê wê..

Sebareti Rewşen xanim Bedirxan, wek rewşenbîrek Kurd a jîn; rolek berz di şiyarbûn û tevdana hestê netewî de lîstiye, nemaze di warê rewşenbîri de. Ew yekemîn jîna kurd e ku bi elfabeya Kurdi latînî nîvîsandiye û di vî warî de alîkarî bi kurmamê xwe mîr Celadet Bedirxan re kîriye.. Nexasim di derhênan û weşandina herdu kovarîn wê de; Hawar û Ronahî.. Hem jî bi navtêdan û dehifdana wê û Mîr Celadet nîvîskarîn wek Cegerxwîn, Osman Sebrî, Qedîrî

Can hatine holê. Piştî koçkirina mîr Celadet di roja 15.07.1951 û de, Rewşen Xanim di sala 1955 an de komelak bi navê (Komela Vejandina Çanda Kurdi), li Şamî damezirandiye, di gel Dr. Nûreddîn Zaza, Osman Sebrî, Hemîdê Derwêş.. û ji wê hingê ve, bi rengekî aktîv bi karê rewşenbîri rabûye.

Rewşen xanim Bedirxan kî ye? Neviya mîrê Cizîra Botan e, dotmama û kebaniya pispor û zimanînê bejin bilind mîr Celadet Bedirxan e. Ji Bedirxaniyan pir belav di çar kenarîn cîhanî de, ew mabû ku, pêmayê Bedirxaniyan jî, dîroka Cizîra Botan, mîrgeha mîr Bedirxan, serboriya mîr Celadet û Dr. Kamîran li ser refîkên pirtûkxaneya hiş û xeyalê xwe de diparast û di mala xwe de bi zimanê kurdî bi keça xwe Sînem xan û kurê xwe Cemşid re diaxîfî.

Li gor her 83 salên ku di sere derbas bîbûn, danûstandin wê bi welatparêzên kurdan re hebû û tev jêre bîbûn pend, zanîn, kurdzanîn û zanîndan.. Ta berî ku koça dawî bike, Rewşen Bedirxan a tekane bû di nav Bedirxaniyan de ku navê Bedirxaniyan diparast. Wê jî mîna herdû pismamîn xwe Mîr Celadet û Dr. Kamîran Bedirxan ew şop dimeşand..

Konê Reş, Qamişlo, 08.03.2015

Hikûmet: Rola jinan di şoreş û berxwedanê de rolek sereke ye

Hikûmeta Kurdistanê bi minasibeta 8-ê adarê roja cîhanîya jinan bi peyamekî pîrozbahîyê li jinan dike û rol û xeba jinan di şoreş û berxwedanê gelê Kurdistanê de li dijî zilim û bindestiyê bilind dinixîne.

- Di vê bîranînê de, ji bo wan xûşkên qareman yên di çeperê pêşmergayeitî û berxwedanê de ji bo mafê neteweyî û niştimanî canê xwe gorî kîriye, em bejana xwe ditewînin. Hikûmeta Kurdistanê de peyama xwe de dibêje ku, bîranîna vê rojê, bîranîna xebata berdewama zêdetir ji yek qîrn û nîva ye ku, jîn, azadîxwaz û wekhevîxwaz li dijî bindestî û îhmalkirina jinan û ji bona azadî, wekhevî û edaletea civakî dixebeitin:

- Cîyê şanaziyê ye ku, jîn li Kurdistanê li meydana xebat û tekoşînê de, tevî ku ew hertim mil bi milê mîran bûn, di heman demê de ew ji jînê her civakeke din têkoşertir bûn.

Dayîk û xûşkên me, weke her dayîk, xûşk û keçen şehîdên rîya rizgariya me, hertim xem û wezîfeya giran ya şoreş û

berxwedanê ketiye ser milêwan, hertim bi çalakî besdarî di xebata rizgarîxwaza gel û netewaya xwe de kîriye. Jin li civaka Kurdistanê bi kîryar îspat kîriye ku di hemû warênu û ji bona azadî, wekhevî û edaletea civakî dixebeitin:

Hikûmet bi minasibeta 8-ê adarê di peyama xwe de dibêje ku, xweragîr, dilsozî û moralâ dayîk, hevjin, xûşk û keçen her civakeke din têkoşertir bûn.

Roja Jinan a Cîhanê li Silêmanî bi coş hate pîrozkirin

Roja 8-ê Adarê ya Jinan a Cîhanê li Berde Qehreman a Silêmanîye bi tevîbûna sedan jîn û xelkê herêmî bi şahiyekî hate pîrozkirin.

Şatû Mehemed ve hate xendin.

Di peyamê de roja 8-ê Adarê li hemû jinan hate pîrozkirin û diyar kir ku wê têkoşîna jinan bidome heta dawî li sîstema tecrîd û

Rêxistina Jinê Azad ên Kurdistan (RJAK) û Tevgera Jinê Ciwan ên Têkoşer hevpar li Berde Qehreman a Silêmanîye 8-ê Adarê Roja Jinan a Cîhanê bi şahiyekî mezin a tevîbûneke xurt pîroz kîrin.

Peyama RJAK û Tevgera Jinê Ciwan ên Têkoşer ji aliye

êşkence ya li İmrâlî li ser Rêberê Gelê Kurd Abdulla Ocalan tê sepadin bînîn, wê têbikoşin.

Pîstre peyama Tevgera Azadî û Meclîsa Îştar a Wargeha Penaberan a Şehîd Rûstem Cûdî Mexmûrî hatîn xwendin û di van peyaman de bal kişandin ser rola jînê têkoşar a li dijî sitemkarî û

şer hebûn û kerameta gel û welêt diparêze, ji qaremanî û dilsoziya wan pêşmergeyan nekîmtir e û ew zilma mezina derheqê dayîk û xûşkên êzidî hatî kirin, yek ji tawanên herî mezin yên mirovatiyê ye:

- Hikûmeta herêma Kurdistanê geleb bi cidî û bi qenaet di karnameya xwe de pirsa wekhevî û mafê jinan weke pirensîpeke sabit a mafê mirov û demokrasiyê, tesbît kîriye û di karnameya xwe de cîyek giring jê re daye. Niha jî, ji bilî hebûna deste û saziyên hikûmetê yên taybet bi jinan û parasatina mafê wan, li herêma Kurdistanê ji bo xebat û tekoşîna çendîn rîxistinê medenî yên taybetmend bi warê jinan û mafê wan aqarek xweş heye. Ev yek jî wezîfeyeke neteweyî û mirovî ya giring e û hikûmet, tevî berdewambûn li ser piştgiriya van karan, karê zîdetir û karîgertir jî ji bo vê pirse dike.

tundiyê. Her wiha hate gotin ku wê berxwedana jinan heta serketinê dom bike.

Di dewama şahiyê de Koma MA (Mezopotamya) ji Bakurê Kurdistanê û dîsa Koma Em a Kurdên Xoresan, li gel Hunemend Jîna û Adil Hawremî derketin ser dikê û coşa şahiyê zêde kîrin.

Endamê Koma MA Hêlin Kilîçaslan li ser coş û heskirina gel a li beramberî wan ji ANF'ê re axivî û got: "Bi hatîna vir kelecaniyek mezin da me. Eleqeyek zêde ji bo me hate nîşandan û germ em pêşwazî kîrin. 8-ê Adarê li hemû jînê cîhanê pîroz dikim.

Gel li ber stranê hunermen dan govend gerandin û dirûşim qîr kîrin.

Herî dawî şahî bi dirûşmîn 'Jin, Jiyan, Azadî' û 'Bîjî Serok Apo' bi dawî bûn.

Li Hewlêrê forûma avakirina derfetên kar wê bi amadebûna Serokwezîr birêve biçe

Li Hewlêrê forûma avakirina derfetên kar û pêşdebirina pîşesaziyê wê bi amadebûna serokê hikûmeta Herêma Kurdistanê ve birêve biçe.

Li gor Serokê Desteya Hilberînê Dr. Mihemed Şukrî diyar kiriye: "Di bin çavdêrî û bi amadebûna Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî ve û bi hemahengiya Wezareta Bazırganî û Pîşesazî û Desteya Hilberînê ve, forûma herî mezin a giringî dayîna pîşesazî û avakirina derfeta kar dê bê kirin.

Mihemed Şukrî eşkere kiriye: Ew forûm, wê roja 06.03.2022yê li Hewlêrê birêve biçe û Mesrûr Barzanî wê behsa bernameya hikûmetê ya dema borî û ya pêşerojê bike, herwiha behsa bi bingehkîrina navçeya pîşesazî û avakirina derfeta kar jî bike.

Herwiha Serokê Desteya Hilberînê destnîşan kiriye, armanca forûmê pêşxistina zêdetir a sektora pîşesaziyê ye û eşkerakirina hewldanê kabîneya nehem a Hikûmeta Herêma Kurdistanê yên ji bo avakirina derfeta kar e.

Mihemed Şukrî da zanîn, di forûmê de aliyêne pêwendîdar wê amade bin û herwiha dê şaraza hebin, avakirina derfeta kar û giringî dayîna zêdetir ji sektorêna cuda re bi taybet jî pîşesazî wê bêne gotûbêjkirin.

PeyamaKurd

Di merasîmê de... Bîranîna serhildana gelê Kurdistanê

Roja şemiyê 5/3/2022 li bajarê Raniyeyê bi amadebûna hejmareke zêde ji berpirsîn hizbî û hikûmî bi boneya bîranîna serhildana gelê Kurdistanê merasîmîn girseyî yên bi heybet hatin lidarxistin.

Di destpêka rêuresmê de, şaredarê navçeya

Raniye Husên Mehmûd gotarek pêşkêş kir û tê de bixêhatina mêtvanan kir û tekez li ser wê yekê kir ku xelkê bajarê Raniye li dijî neheqî û zulmê rabûn ser piyan û bajarê wan bû dergehê serhildanê.

Got jî: Xelkê bajarê Raniye li dijî hovtîrîn rejîma

diktator serî hildan û qurbanîdanê mezin ji bo azad-kirina gelê Kurdistanê dan û rûmeta bilindkirina serhildanê bi dest xistin, û em iro pîrozbahiya tomarkirina dîrokeke bi rûmet li gelê Kurdistanê dikin. Qaymeqamê Raniyeyê daxwaz kir ku piştevaniya bajêr bikin û bûdcyekê ji bo cîbicîkirin û temamkirina çend pirojeyen giring û stratejî yên ku li bajarê Raniye hatine ragirtin, ji bilî piştevanîkirina welatiyan û handana sermayedaran bo pêkanîna pirojeyen çandinî û pîşesazî li herêmê.

pukmedia.com

Gelo, wezîr û parlamentêrên Kurd li Bexda yê çi karî dikin

dikin.

Kar û xebata wan a li Bexdayê qasî misqalek be jî dbê ew ji bo kurdan be.

Partîyên Kurd, ji bo temsîl û wezîrê ji bo Bexdayê jî di nav xwe da dijiminatîya hevdû dikin. Wek tê zanîn ku ew şer û pevcûn jî, ji bo berjewendîyê kurdan nakin. Ji bo mûce û berjewendîyê xwe û ji bo partîyê xwe wî dozê dikin.

Roj bi roj rewşa kurdên li derveyî rêvbirina herêmî, xirab dibe. Lê partîyê kurdan li Bexdayê ketinê pê mûcayan û lavayê Ereban dikn.

Iro tiştîn ku têr serê kurdan, qet wextekî nehatîye qebûlkirin. Kurdên başûr di dîroka xwe da, tucar ji xirabî û ji zilma dijmin, bê deng û bê bersîv nemane.

Iro Partîyên Kurd di her warî da hevdu sûçdar dikin, lê dema li Bexdayê parvekirina wezîr û mûcayan were rojevê, bê pirsgirek lihev dikin.

Iro Pêşmeregoyê herdu partîyân ji çarsed hezarî zêdetirin. Lê mixabin qasî dema Mele Mistefa Barzanî, bandora wan li ser rîvebirên Ereba tune.

Rêvebirîya Hikûmeta Kurdistanê, iro bi parlemento, bi desthilatdarîya sîyasî û leşkerî pêşî li van pirsgirêkîn girîng negre, ew dê pir û pir poşman bibin.

Cîgirê Serokê Parlementoya Iraqê Beşîr Hedad iro dibêje, "pişti ragihandina dema hilbijartînê bêwext ji alîyê serokwezîrê Iraqê va, xebatê erebkirina deverên Kurdistanî dîsa bi xurtî dest pê kirine!"

Cend roj berê dadgeha destdûrîya Iraqê, ji bo herêma Kurdistanê, dahata petrolê qedexe kir.

Pirsa dawî, Ereb bi kêfxweşî mala kurdan xirab dikin.

Kurd jî ji Ereba ra malê avadikin.

Sirac Oğuz
naynîn rojevê. Hê bi çavên biratî, aşitî û bi dostane bi hikûmeta Bexadayê ra tevdigerin. Ji bo Ereba jî avakiina hukûmetê wek pirsgirêka xwe dibînin. Di dema avakirina

Kurd di bin, zilm û zordarîya Ereban da bê xwedî mane.

Iro Kurd, li Başûrê Kurdistanê, xwedî nîvdelet in. Xwedî parlemento û serok û serokwezîr in. Lê çîma nikarin bi rîyeke, peşî li van xirabîya bigrin. Ew bûyerên diqewimin tenê di nûçeyan da cîh digrin û pişt ra jî tê jibîrkirin.

Lê parlemen û rîveberên Kurdistanê, van pirsgirêka zêde

hukûmetê da gelo nikarin van pirsgirêka bînîn ziman. Nîjadperestekî mîna Walîyê Kerkûkê, Cûbûrî nikarin ji kar dûr bixînin.

Eger ku nikarîn van pirskirêkîn çareser bikin ci karê wan li Bexdayê heye.

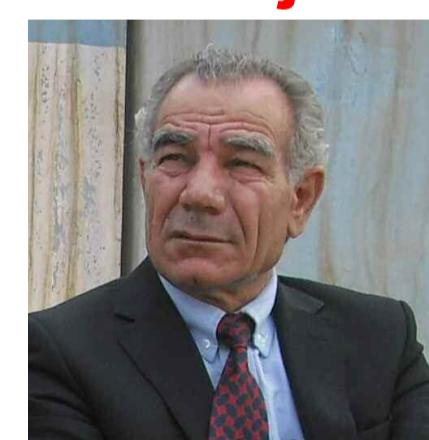
Heta roja iro ew wezîrên di nav hukûmetâ Iraqê da cîh girtine, ji bo milletê Kurd ci kirin. Ji bo ci alîkarîya hukûmet û gelê Iraqê

Ez Û Alî Gurdilî Û Roja Felsefeya Kurdî

Ev nîvîsa min ji berî çend salan ve ye. Ji dema ku mamoste Alî Gurdilî xwedîyê malpera (Felsefeyan), ji min xwest ez tiştîkî li dor 9-ê Adarê wek roja Felsefeya Kurdi, binivîsim.. Wê hingê çendî ponijîm, min nas nekir çîma wî 9-ê Adarê wek roja felsefeya Kurdi bijartîye?! Pêre pere jî, vê roja 9-ê Adarê koça dawî a hunermendê kurd Mihemed Şêxo anî bîra min. Yê ku ji berî 33 salan ve di 9-ê Adara 1989-an de li Qamişlo çûye ber dilovaniya Xwedê.

Wek ku diyar e, meha adarê bi piraniya rojê xwe, bi bûyerên kurdewariyê, ji şîn û şadiyê ve neqîsandiye. Di vê heyvî de jî, çerxa felekê bi gera xwe ya normal dizivire.. Xwerist kirase xwe yê bûkaniyê li xwe dike û xaka welatê me yê qedexe bi rengê kolkezîrîn (Keskeler) tê xemîlandin. Agirê Cejna Newrozê jî di 21ê wê de li ser çiya, zinar û girêne welatê me belû û eşkere xuya dike.. Bav û kalêne jî ji bo vê rojê gotine: (Bist û yekê Adarê şev û roj hat qîrarê).

Ez jî, bi pêşniyar û bijartina mamoste Gurdilî ji bo vê rojê, kêfxweş bûm û min di dilê xwe de got: çîma na.. 9-ê Adarê jî rojek ji rojê destpêka biharê ye, xweş e ku ev roj û felsefeya kurdi bi hev ve bêne hunandin. Nexusim ku xwediye bijartina vê rojê guhdana

Konê Res

wî bi felsefeya cîhanî heye û bi hewildane ku bingehê felsedeya kurdi, li gor zanîn û serwextiya xwe belav bike. Çîma em ê piştgiriya wî nekin û nav têde nedîn? Çîma emê rî nedînê ku felsefeya kurdi ji qirêj û gemarê dawêşîne, pak û paqîj bike û em pê re li felsefeya Cizîrî, Xanî, Haci Qadirê Koyî, Goran, Bêkes, Mîr Celadet Bedirxan û Cegerxwîn vegeerin, perpêl bikin û şanî hev bidin.. Û wek ku pêşiyen me gotine: Nû hatin kevin xelatin, an Li serê cara hêr hêr meke, tiştî bi te nexweş bi hevalê xwe meke. Û bi hezaran ji van gotinê huşmendî û aqilmendîye ku bav û bapîrêne me di nav xwe de afirandine û ji hev re gotine.

Felsefeya me, ya ku temenê

wê li hezarê salan vedigere.. ji ber neguhdan, nenivîsandin û qedexebûna zimanê me ve, xelkê gelek jê kiriye ji milk û malê xwe, gelek jê winda bûye û yê mayî, di nav edebiyata devkî de hatiye parastin wek; gotinê pêşîyan, mamik, çîrokê ser zimanê teba (Rovî, Şêr, Gur, Dîk, Keftar, Hirç..), bê ku baş bêne nîvîsandin û şirovekirin.. Û felsefeya Mîr Bedirxan, yê ku di heyamê xwe de gotiye: (Dîn, dîne Xwedê ye em tev birayên hev in). Û gelek nimûneyen din hene.

Jixwe pêşketina miletan bi bîr û baweriyên feylesof, huşmend û aqilmendîn wê ye. Aqilmendî felsefe ye. Mirovê feylesof, aqilmend e. Ew e yê ku xweşî û geşiyê ji civaka xwe re dibijêre, di ber de xwe diwestîne, gazî û hawar dike ku civaka wî di rehetî û pêşketinê de bijî. Di vê biwarê de, ez spasiya mamoste Alî Gurdilî dikim ku wî ev barê giran hildaye ser milê xwe û ev deriyê nû şanî me daye.

Bav û kalêne jî ji mîj ve gotine: (Heçî berê gula zerê), ew gulek zer e. Xuya ye gula zer di nav me kurdan de ji tev gulê rengîn yên din biqîmetir e? Gelo ji ber ku rengê wê û rokê ji hev in?

Not: Min ev gotin di sala 2016-an de nîvîsandie. Min hinekî tik-tikandiye.

Qamişlo, 5.03.2022

Serok Barzanî: Raperîn 1991ê yek ji serwerî û destkeftên giranbiha yên gelê Kurdistanê ye

Serok Mesûd Barzanî bi boneya salvegera 31emîn a Raperîna 1991ê, peyamek belav kir û ragihand, Rap-

bilind ên şehîdan û Pêşmergeyên qehreman û yek û bi yekê welatiyên xweşdivî yên Kurdistanê dikim.

erîn yek ji serwerî û destkeftên giranbiha yên gelê Kurdistanê ye û ji bo gelê Kurd derfet bû, ji bo ku cîhan li êş û azarêngelê Kurdistanê agahdar bibe.

Peyama Serok Barzanî ya ji bo salvegera Raperînê:

"Bi navê xwedayê mezin û dilovan

Bi helkefta sîh û yekemîn salvegera Raperîna mezina gelê Kurdistanê, pîrozbahiyê li malbatêngelê

Raperîn yek ji serwerî û destkeftên giranbiha yên gelê Kurdistanê, serhildana xelkê ya li dijî dam û dezgehêngelê sîtemkar û dagîrkeran peyameke gelek rûn û zelal bû ku ji bilî hebûna zulm û sîtemê, xwesta azadîxwazi û rûbirûbûna sîtemkariyê herdem li Kûrahiya dilê mirovê Kurd da hebû û dimîne. Şanaziyeke din a raperînê, yekrêziya gel û Pêşmerge û aliyên siyasî û plan û dûrbîniya serkir-

dayetiya siyasî ya Kurd bû. Ev yekrêzî bûye faktereke bihêz ku li serdemeke aloz û tarî da serkeftin û azadî bê mîsoger kirin.

Raperîn ji bo gelê Kurd derfet bû, ji bo ku cîhan li êş û azarêngelê Kurdistanê agahdar bibe û ji bo parastina gelê Kurdistanê hengavêngelê kirdarî bavêje. Her wiha derfeteke bêwêne bû ji bo piştbestina bi şîyanêngelê Kurdistanê û wergirtina wan mafêngelê ku salêngelê dûr û dirêj hatibûn desteserkin.

Raperîn hilgirê biha û waneyê mezin bû. Di raperînê de gelê Kurdistanê, mînaka biha û rewşbilindî û çanda xwe jî pêşanî cîhanê û navçeyê da. Bi hezaran serbazêngelê artêşa rejîmê ketin destê xelk û Pêşmerge, lê belê bi tenê yek kes jî nehat azardan û serpişk kirin ku biçin derveyê welat, yan li Kurdistanê bimîn, yan vegerine nava hikûmetê.

Di bîranîna raperîna mezinângelê bihara 1991 ê Kurdistanê de, tekeziyê li ser peyama aşî û azadîxwaziya gelê Kurdistanê dikin. Ev peyam divê ji bo heta hetayê bilind û zîndî bimîn.

Mesûd Barzanî

05.03.2022"

Nêçîrvan Barzanî: Raperîna 1991ê bawerî û ıradeya bihêz a gelê Kurdistanê bû

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi boneya salvegera 31emîn a Raperîna gelê Kurdistanê de peyamek belav kir.

Daxuyaniya Nêçîrvan Barzanî waha ye:

"Bîranîna 31 saliya serhildana bi rûmet li adara sala 1991ê bi germî li malbatêngelê Kurdistanê û pêşmergeyên mîrxas û hemû Kurdistanîyan li navxwe û derveyî Kurdistanê pîroz dikim.

Serhildan derbirîna xwestek, bawerî û ıradeya bihêz ya gelê Kurdistanê bû ji bona jiyan û paşerojeka baştırgelê û azad, serferaz û redkirina sitem û zordariyê bû, Berhemê xebat û qurbanîdana pêşmerge, gel û cemawerê serhildayî û yekrêziya aliyên siyasî û pêkhateyên Kurdistanê bû.

Serhildan deriyê vekirî yê Kurdistanê bû ji bo qonaxeka nû ya xwebirêvebinê û damezirandina saziyên şerî û fermî yê Herêma Kurdistanê ku pişîti azadiya Iraqê di destûrê da hatine bi cî kirin, di navxwe û cîhana derve jî da bi fermî hatine nas kirin û danûstandin pê ra tê kirin.

Di vê bîranînê da, em careke din tekîd dikin ku parastina azadî û destkeftiyêngelê serhildanê û mafêngelê destûrî yê Herêma Kurdistanê, erk û berpirsiyariya hevbeş ya hemû Kurdistanîyan û wefadariye ji bo canê paqîjê şehîdan û hemû qurbanîyen rîya azadiyê.

Bila ev bîranîn bibe palderek ji bo zêdetir bihêzkirina canê biratiyê, bihevrabûnê, yekrêziyê û kûrkirina pêkvejiyanê, hevduqeþûlkinê, lêbihurînê û karkirin ji bona wan armancêngelê şehîden serhildanê û hemû şehîden Kurdistanê canê xwe li serdانا.

Tevî teqez kirina pêbendbûna me bi armancêngelê serhildanê, em bi hêvî û umêd, bi bawerî û geşbînî ji bo paşerojeka baştırgelê û rîz û hurmet ve bîranînê şehîden sehildan û hemû şehîden Kurdistanê dikin.

Nêçîrvan Barzanî
Serokê Herêma Kurdistanê"
Hewlêr-KDP.info

Mihemedî Hacî Mehîmûd dîsan bû sekreterê partiya Sosyalîst

Mihemedî Hacî Mehîmûd dîsan bû sekreterê partiya Sosyalîst û birayê wî jî cîgir e.

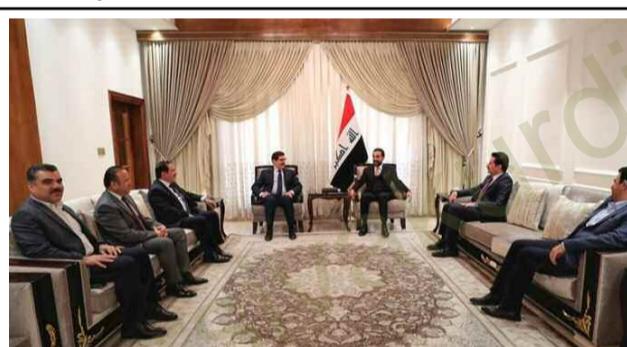
Îro roja şemiyê 5-3-2022'an li bajarê Hewlêr Partiya Sosyalîst a Demokrata Kurdistanê konigireya xwe ya 7mîn lidar xist.

Her weha di wê konigireya 7mîn de, careke din Mihemedî Hacî Mehîmûd wek sekreterê giştî yê Partiya Sosyalîst a Demokrata Kurdistanê hat hilbijartîn û birayê wî Ebdulah Hacî Mehîmûd jî wek cîgirê sekreterê giştî yê Partiya Sosyalîst a Demokrata Kurdistanê hate hilbijartîn. Bi amadebûna 1000 endamî, li bajarê Hewlêr Partiya Sosyalîst navê xwe jî guhert û ji Partiya Sosyalîst a Demokrata Kurdistanê bû bi Partiya Civakî ya Demokrata Kurdistanê û careke din Mihemed Hacî Mehîmûd bû bi serok û birayê wî jî Ebdulah bû bi cîgirê sekretê. **PUKmedia**

Heyeta PDK ê bi Muhammed Hebûsî re civiya

Heyetekî PDK ê bi serokê parlementoya Iraqê bi Muhammed Hebûsî re civiya. Hebûsî pêşwaziya heyeta PDK ê ya di bin serpereştiya Fazil Mîrânî de kir.

Hat ragihandin ku her dû teref di civînê de li ser pêşdeçûnê dawî yên siyasî û avakirina hukumeta nû ya Iraqê dan û sitendinan kirin. **PeyamaKurd**

31yemîn Salvegera Raperîna Başûrê Kurdistanê Pîroz Be!

Kurdistanê bi giramî bibîrtinîn.

Qezaya Ranya ya Başûrê Kurdistanî de roja 5ê adara 1991ê de şarê ma vera Seddamê diktatorî xoverodayış da dest pêkerdiş. No xoverodayış vilayê pêruna Başûrê Kurdistanî bi. Netîceyê xoverodayışî de Hewlêr, Silêmanîye û Dihok amê azadkerdiş. 1992î de zî bi weçînayışê Parlamentojî Herêma Federe ya Kurdistanî amey ilan kerdiş.

Xoverodayış, 2005î de Qanûnê Bîngehînî yê Iraqî de bi qebûl kerdena Dewleta Federe ya Kurdistanî dewam kerd.

Xoverodayış nêvindert.

Xoverodayış 25ê İlona 2017î de, referandumê xoserîye de bi %93 'erê' semedê xoserîye dewam kerd.

Tu şikê ma ci ra çino ke, her çar perçeyanê Kurdistanî de zî şarê ma heta ke azadîya xo nêgîro xo dest do xoverodayış dewam biko.

Ma serrîgêra Xoverodayışê Başûrê Kurdistanî ya 31ine Pîroz kenî. Şehîdanê xoverodayışî û heme şehîdanê Kurdistanî bi hurmet yad kenîme.

5 Mart 1991 günü Güney Kurdistan'ın Ranya ilçesinde Kurdistan halkı Saddam Hüseyin Diktatörlüğüne karşı başkaldırıyo başlattı. Bu başkaldırı tüm Güney Kurdistan'a yayıldı. Bu başkaldırılar sonucunda Hewlêr, Süleymaniye, Duhok, Halepçe Irak Devleti'nin işgalinden kurtarıldı. 1992'de seçimler yapıldı ve Kurdistan Federe Bölgesi Parlamentosu ilan edildi.

Başkaldırı 2005'te Irak Anayasası'nda Kurdistan Bölgesine Federe Statü'nün resmi olarak kabul edilmesiyle devam etti.

Başkaldırı durmadı.

Başkaldırı, 25 Eylül 2017'de yapılan Bağımsızlık Referandumu'nda Kerkük, Şengal de dahil, Güney Kurdistan halkın %93'ünün bağımsızlığı 'Evet' demeşîyle devam etti.

Kurdistan'ın tüm parçalarında özgürlük elde edilinciye kadar, halkın başkaldırıyo başkaldırıyonun devam edecekinden hiç kuşkumuz yoktur.

Başkaldırının 31. yıldönümünde Güney Kurdistan Raperîni'ni (Başkaldırısını) kutluyor, raperîn ve tüm Kurdistan şehitlerini saygıyla anıyoruz.

de jî bi hilbijartînê Parlamentoya Federe ya Herêma Kurdistanê hate ilan kirin.

Raperînê, di sala 2005an de di Qanûna Bîngehînî ya Iraqê de bi qebûl kirina Dewleta Federe ya Kurdistanê berdewam kirdi.

Raperîn nerawestîya.

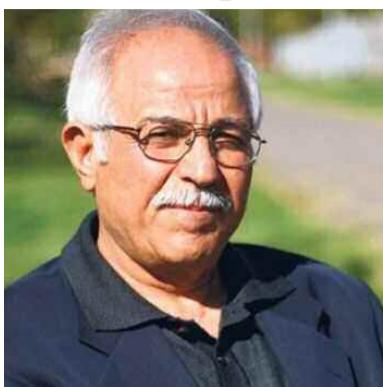
Raperînê di 25ê İlona 2017an de, di referandumâna serxwebûnê de, bi %93'ye 'erê' ya ji bo serxwebûnê berdewam kirdi.

Tu şika me lê nîne ku, li her çar perçeyen Kurdistanê jî gelê me heta ku azadîya xwe bidest bixe dê raperîn her berdewam be.

Em 31emîn salvegera Raperîna (Serîhildana) Başûrê Kurdistanê pîroz dikin. Şehîden raperînê û hemû şehîden

Li Îraqê hûndirê sîstema federal vala dibe / Mehmud Al

İbrahim GUÇLU, siyasetmedar

Li Kurdistanê her dem bûyerên gelek girîng û dîrokî pêk tê.

LI ÎRAQÊ BIRYARÊN LI DIJÎ SİSTEMA FEDERAL...

Dewleta Federal, dewleta du neteweyan û an jî zêdetir neteweyan e. Dewleta Îraqê jî dewleteke federal e. Dewleta neteweya kurd û ereban û neteweyen din yên ne xwediyê welat in.

Dewleta Federal ya Îraqê, encama têkoşîneke dûrûdirêj a neteweyî û demokratik ava bû.

Pêvajoya Dewleta Federal ya Îraqê di sala 1958an de dest pêkir. Wek tê zanîn Abdûlkerîm Kasim di sala 1958an de desthilatdarî girt destê xwe. Wê demê Serok Mele Mistefa Barzanî û hevalên wî li Yekîtiya Sovyetan penaber bûn. Desthilatdariya Îraqê ji bona ku Dewleta Îraqê ji nûve ava bibe, mecbûrî kurdan bû. Loma jî Serok Mele Mistefa Barzanî vexwendina Îraqê kir. Beriya ku Serok Barzanî hate vexwendin Îraqê, di derbarê wî de cizaya dardekirinê hebû.

Serok Mele Mistefa Barzanî piştî ku vegeriya Îraqê, makezagoneke nû hat pejirandin. Di makezagonê hat pejirandin ku Dewleta Îraqê ji du neteweyan (neteweya kurd û ereb) pêk tê û li Îraqê du ziman (zimanê kurdî û zimanê erebî) zimanê fermî ye. Wê demê derî ji federalbûna Îraqê vebû.

Hezar mixabin vê pêvajoya erenî dirêj najot. Loma jî Îlona sala 1961an de Şoreşa Neteweyî ya Kurdish dest pê kir. Di sala 1970yî de destilatdariya Îraqê û Baasî, mecbûr ku bi Serok Barzanî û PDKê re peymana Otonomiyê erê û imza bike. Bi avabûna Otonomiya, ji bona Dewleta Federal ya Îraqê gaveke diyardar hat avêtin.

Lê jiyanâ Dewleta Îraqê ya otonom dom nekir. Di sala 1974an de encama êrîşa Dîktatoriya Baasî, ser derket. Di sala 1975an de sîstema nû ya ne-merkezî xirab bû û Otonomiya Kurdistanê têk çû.

Lê li hemberî Dewleta Kolonyalîst ya Îraqê şer

ranewestiya. Ev şera piştî îsgala Kûveytê ji aliyê Dewleta Îraqê ve hat qonaxake nû. Li Kurdistanê Herêmeke azad ava bû. Di sala 1992 de kurdan, Dewleta Îraqê wek dewleta federal diyar kirin û gorî pîvanên federalî li Kurdistanê jiyana siyasî, aborî hat meşandin.

Di sala 2005an de jî encama refîrandumê gel, Dewleta Federal ya Îraqê bi makezagoneke nû ava bû.

Xebat û têkoşîna neteweya kurd, di avakirina Dewleta Federal ya Îraqê de xwediye rolekî gelek girîng û tayînkîr ye.

Hezar mixabin ji bona ku ereb û bi taybetî jî erebên nîjadperest, ji federalîzmê û ji demokrasiyê re ne amade bûn. Loma jî her dem xwestin ku sîstema federal ji holê rakin. Loma jî xwestin ku gav bi gav sîstema federal ji holê rakin. Ji bona vê jî, di nav pêvajoyê de 58 xalên makezagona federal binpê kirin.

Dema ku Serokê Kurdistanê, PDKê, Kurdistanîyan dîtin ku ev rewşa xeter e, wê demê ji bona referandûma serxwebûna Kurdistanê xebat kirin. Di Îlona 2017an de refîrandûma serxwebûna Kurdistanê li darxistin. Encama refîrandûmê gelek baş û pîroz û dîrokî bû. Kurdistanîyan ji bona dewleta serbixwe û konfederal biryaran.

Lê ev biryara dîrokî û demokratik bû sedema êrîşa tîfaqeke gelek xûrt. Di ancâmê de Kerkuk û gelek deverên din jî hatin îşgal kirin. Dewleta Emevîka û Ewrûpayê ji biryara xwe re xwedî derneketin. Ji êrîşan re bes çavêن xwe negirtin û piştî kirin.

Tîfaqa dijmina ji bona ku tevayî sîstema federal ji holê rabe li hemberî Hewlerê êrîşkeke mezin û organîzîkirî, dest pê kir. Dijminên Kurdish li Pirdê şikest xwarin.

Lê dîsa jî, ji bona ku hûndirê sîstema federal bê vala kirin, hewildanan domand.

Di van demê dawî de du biryare Dodgeha Federal ya Makezagonê wesîkeya vê helwestê bû.

Bi taybetî jî biryara di derbarê gaz û petrola Kurdistanê de, gelek xeter û raste rast li dijî sîstema federal û Dewleta Federa ya Kurdistanê ye û netewya kr.

Hîç şik tune ye ku desthilatdariya Kurdistanê ev biryara gelkek xeter dît û gorî wê biryar bide ku tevbigere.

Li hemberî ev biryara Dodgeha Federal ya Îraqê

dûşem 28.02.2022 bi serpereştiya birêz Nêçîrvan Barzanî Serokê Herêma Kurdistanê, her çar serokayetî, Serokayetiya Herêma Kurdistanê, Parlemenâ Kurdistanê, Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Encumena Dadweriya Herêma Kurdistanê, li Serokayetiya Herêma Kurdistanê civiyan.

Di civînê de biryara Dodgeha Federaliya Îraqê ya li rîkefta 15.02.2022 ya di derbarê yasaya neft û gaza Herêma Kurdistanê hate guftûgo kirin. Li vî derbarî de beşdarbûyên civînê tekez dikin ku biryara Dodgeha Bilinda Federalî nayê qebûlkirin û Herêma Kurdistanê bi cîh kirina mafên xwe yên destûrî berdewam dibê û bi tu awayek dest ji maf û desthilatên xwe yên destûrî hilnagrê û hemû rîyeke yasayî û destûrî li ber digre bo ku maf û desthilatên destûriyên Herêma Kurdistanê biparêze, ji ber van sedemên xwarê:

"1- Biryara Dodgeha Bilinda Federalî yasayeke nû û li gor hukmên maddeya (92) ya destûr pêkbê û erkên xwe li gor destûr bi cîh bike, her wiha ew hemû sazî û damezraweyên destûrî jî li gor destûrî yasa ji bo wan

Herêma Kurdistanê.

"2- Biryara dodgehê bi awayeke neraste rast hemwarkirineke nedestûriya destûre, ji ber ku bûye sedema jê standina desthilata destûriya herêman û bexşîna bi desthilata federalî ku eve jî netebaye li gel desthilata Dodgeha Federalî û paşve vegerana ji sîstema federalîye.

"3- Dodgeh li biryara xwe de pişt bi yasayê salên 1976 û 1985ê Îraqê ve girêdaye ku yasaya navendîne û li gel bingehê destûra sala 2005 ê Îraqa nû de nakoke ku sîstema hukim li Îraqê ji navendî ve ji bo sîstemeke federalî guheriye û bi rûnî desthilatên Herêmê û parêzgehan û desthilata federalî dabeş kiriye.

"4- Li gor Herêma Kurdistanê ev biryar ji bilî wê yekê binpêkirina destûr û sîstema federalîye, li heman demê de

wiha bawere meremeke taybetî li pişte û bê alî nîne, bi taybetî jî ku Îraq bi rewşike gelek hestiyar û aloza siyasî da derbas dibe û aliyêni siyasî mijûlî guftûgoyê ne ji bo hevdû têgihiştin û peydakirina çareseriyej ji bo derketina ji çeqbestî û binbestiya siyasî, ev biryar rewşê alozti diken.

"5- Dûpat dikin ku peyman û girêbestên neftî yên Herêma Kurdistanê bi palpiştiya bi yasaya neft û gaza Herêma Kurdistanê û degê maddeya (112) destûrî Îraqê hatine encamdan, eve jî di demek daye desthilatên federalî piştî derbasbûna (17) salan nekarîne erkê xwe yên yasayî bi cîh bikin bi danîna yasayek ji bo neft gaz li Îraqê, ji bilî destpêşxerîyen Herêma Kurdistanê li sala 2007 û peşîmanbûna Hikûmeta wê demê ya federal li wê reşnûsa hevbeşa yasaya neft û gaz ku rîkeftin li ser hatîbî kirin.

"6- Bi girîng dizanîn Dodgeha Bilinda Federalî bi yasayeke nû û li gor hukmên maddeya (92) ya destûr pêkbê û erkên xwe li gor destûr bi cîh bike, her wiha ew hemû sazî û damezraweyên destûrî jî li gor destûrî yasa ji bo wan

binyatnerane li gel Hikûmeta Federalî, dostêr Îraqê û cîvaka navdewletî jî piştîriyê li çareserkirina kêşeyan li ser bingeha destûrê dikin."

MEHMÛD AL JIYANA XWE JI DEST DA...

Mehmûd Al, endamê DDKO ya Stenbolê û yet ji rêvebirê PDK-KUKê bû û heta dawîya jîyana xwe jî wek kesayetîyek welatperwer di civata Kurd de xwedî helwesta neteweyî bû.

Min ev di sala 1970yî de li Stenbolê nas kir. Ew di nav pêvajoyê de bû dostekî min ê gelek baş. Dema ew li Diyarbekîrê Eczacî bû, pêwendiyêne hebûn. Em piştî Darbeya Leşkerî ya 12ê Îlona 18980yî li Rojavayê Kurdistanê û li Şamê, Li Stockholmê jî bi hev re man. Em bi hev re beşdarî gelek civînan bûn. Me bi hev re xebatên hevbeş meşandin.

Mehmûd Al Eczacî bû û li Bakurê Kurdistanê û di nav refîn KUKê de jî bi navê Eczacî dihat nasîn. Mehmûd Al di sibata sala 1978an de bi çend hevalên xwe re beşdarî nava refîn KUKê bû û wî bi xebat û helwesta xwe çalakî û xebata KUKê ya welatperweri bihêzir û geşir kir.

Mehmûd Al wek gelek hevalên xwe, ew jî piştî Darbeya leşkerî ya 1980 derbasî Rojavayê Kurdistanê bû. Piştî demek dirêj, ji Suriyeyê derket û wek penaber hate Swêdê, li Stockholmê bi cîh bû.

Mehmûd Al, di civata bakurê Kurdistanê de kesayetîyek dihat hezkirin. Mirovekî civatî û Kurdistanî bû û di nav refîn welatperweran de kesayetîyek hêja dihat naskirin.

Mehmûd Al, betiya nexweşîya korionye (pandemîyê) hat li Diyarbekîrê xanî kirî. Biryar da ku dema xwe zêdetir li Kurdistanê derbas bike. Ev biryara wî, ez, hemû dostêr wî, kurdperwer kîfxweş kirin. Dema li Diyarbekîrê bû, me bi hev re roj û demên xweş derbas kir. Dîsa derfeta me bû ku em rojên bihûrî bibîrbînîn.

Hezar mixabin pandemî bû asteng ku bê Kurdistanê. Di wê navberê de nexweş bû û jiyana xwe ji dest da.

Mehmûd Al, li Stockholmê bi nexweşîya penceşêrê ket û demek dirêj dijî vê nexweşîya kambax li berxwe da; lê mixabin di 2/3/2022 an de li Stockholmê jîyana xwe ji dest da û beşdarî kerwanê pakrewanên Kurdistanê bû. Ruhê wî şad û Goristana wî Gulistan be.

Ez gelek xemgîn im.

Riataza

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABƏYA BI FERHENG

Aa

av

diran

Ev çîye? Ev ave.
Bu nədir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

agir

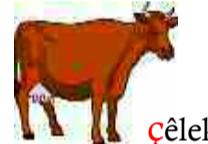

mar

Ev çîye? Ev agire.
Bu nədir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

çav

çêlek

Ev çîye? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

çaynîk

çakûç

Ev çîye? Ev çaynîke.
Bu nədir? Bu çaynikdir.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapol.

Êê

êleg

hêk

Ev çîye? Ev êlege.
Bu nədir? Bu jiletdir.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

pê

kêr

Ev çîye? Ev pêye.
Bu nədir? Bu ayaqdır.
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

Bb

bizin

balon

Ev çîye? Ev bizine.
Bu nədir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is a goat.

bacan

Ev çîye? Ev bacane.
Bu nədir? Bu pomidor.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

otomobil

Ev çîye? Ev otomobile.
Bu nədir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

taC

Canî

Ev çîye? Ev taCe.
Bu nədir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

cûcik

finCan

Ev çîye# Ev Cûcike.
Bu nədir? Bu cücedir.
Что это? Это цыпленок.
What is it? It is a chiken.

Çç

çêlek

Ev çîye? Ev çâleke.
Bu nədir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is a cow.

çakûç

Ev çîye? Ev çaynîke.
Bu nədir? Bu çaynikdir.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapol.

Dd

defter

dar

Ev çîye? Ev deftere.
Bu nədir? Bu dəftərdir.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

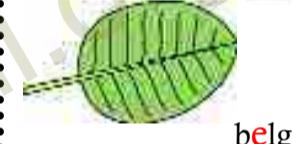
dest

Ev çîye? Ev dest.
Bu nədir? Bu əldir.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

belg

elok

Ev çîye? Ev belge.
Bu nədir? Bu yarpaqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

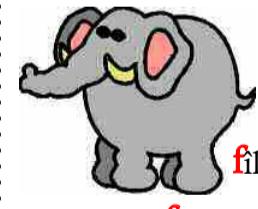
ker

zebeş

Ev çîye? Ev kere.
Bu nədir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

Ff

fil

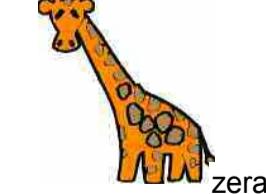
firok

Ev çîye? Ev file.
Bu nədir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an ele-

find

fey. Ev çîye? Ev fînde.
Bu nədir? Bu bîçaqdir.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

zerafe

Ev çîye? Ev zerafeye.
Bu nədir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

gore

gêzî

Ev çîye? Ev gizere.
Bu nədir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь.
What is it? It is a carot.

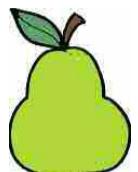
gizér

guh

Ev çîye? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdir.
Что это? Это ухао..
What is it? It is an ear.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABƏYA BI FERHENG

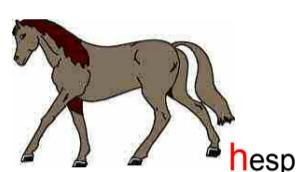
Hh

hirmê

hirç

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nədir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hesp

Ev çîye? Ev hesp.
Bu nədir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

hêştir

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nədir? Bu dəvədir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

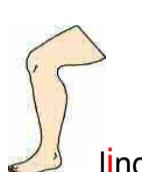
İi

dil

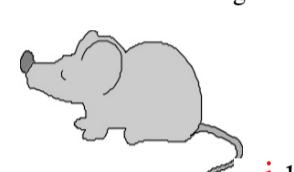

lepik

Ev çîye? Ev dile.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

lîng

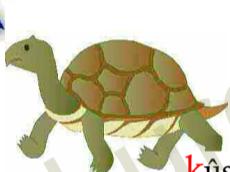

mişk

Ev çîye? Ev lînge.
Bu nədir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

Kk

birek

kûsî

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nədir? Bu müşardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

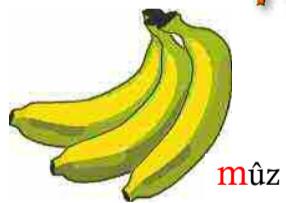

kund

kevçî

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nədir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is a owl.

Mm

mûz

masî

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nədir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

gamêş

meymûn

Ev çîye? Ev gamêse.
Bu nədir? Bu camışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

Nn

nan

trên

Ev çîye? Ev nanı.
Bu nədir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

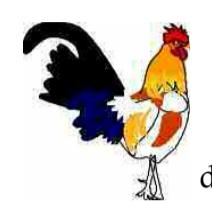

hûrbivîn

reng

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nədir? Bu zərrəbindir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

Îî

dîk

îsot

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nədir? Bu xoruzdur.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is a cock.

gustîl

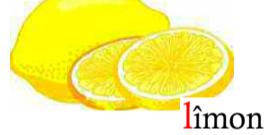

keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nədir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

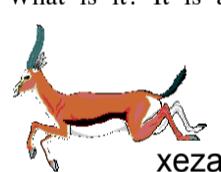
LI

lêv

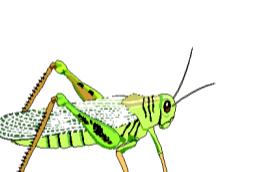

lîmon

Ev çîye? Ev lîve.
Bu nədir? Bu dodaqdır.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

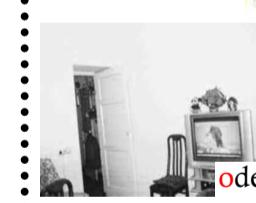

xezal

kûlî

Ev çîye? Ev xezale.
Bu nədir? Bu ceyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer. What is it? It is a grasshoper.

Oo

ode

otobûs

Ev çîye? Ev Odeye
Bu nədir? Bu otaqdır.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

sol

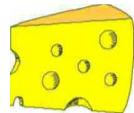

top

Ev çîye? Ev sOle.
Bu nədir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABƏYA BI FERHENG

Pp

penîr

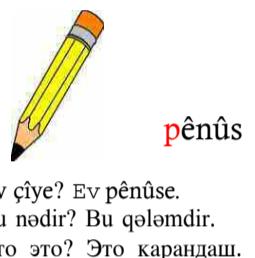

pîvaz

Ev çîye? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

perçemek

pêñûs

Ev çîye? Ev perçemek.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

Ss

sêv

Ev çîye? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

se

Ev çîye? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

Ev çîye? Ev seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

Uu

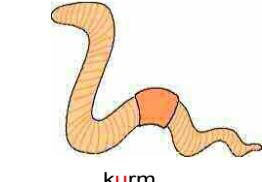

guh

Ev çîye? Ev utîye.
Bu nədir? Bu ütdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

gul

Ev çîye? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

Ev çîye? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

Qq

beq

Ev çîye? Ev beq. Ev
Bu nədir? Bu qurbağdır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çîye? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çîye? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qayçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çîye? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

şêr

Ev çîye? Ev şere.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrişk

Ev çîye? Ev kêwrişke.
Bu nədir? Bu doşandır.
Что это? Это зайц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çîye? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çîye? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Tt

tîr

Ev çîye? Ev tirîye.
Bu nədir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

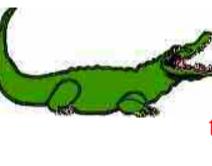
tûti

Ev çîye? Ev tûtiye.
Bu nədir? Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

pirtük

Ev çîye? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsah

Ev çîye? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu timsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Vv

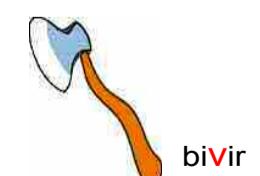
cav

Ev çîye? Ev cav. Ev
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

kevok

Ev çîye? Ev kevok. Ev
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

bivir

Ev çîye? Ev bivire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

berçavik

Ev çîye? Ev berçavik. Ev
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

ÛÛ

bilûr

Ev çîye? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çîye? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ildirimidir.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

çûk

Ev çîye? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupışk

Ev çîye? ev dupışke.
Bu nədir? Bu əqrəbdır.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a scorpion.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABƏYA BI FERHENG

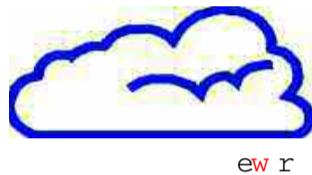
Ww

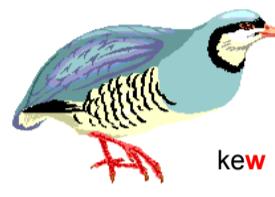
Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nödir? Bu ökdökdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nödir? Bu şekildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nödir? Bu buluddur.
Что это? Это туча
What is it? It is a cloud.

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nödir? Bu kæklikdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

Xx

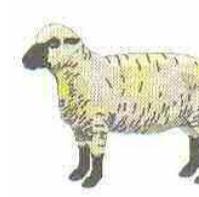
Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nödir? Bu arabüzəndir.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nödir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nödir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nödir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nödir? Bu xiyardır.
Что это? Это огурец.
What is it? It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nödir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

1

çiya

Ev çîye? Ev yeke.
Bu nödir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nödir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nödir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nödir? Bu zengendir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nödir? Bu vedrədir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nödir? Bu iynədir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

ALFABƏ

N b/s	KURDİ		Azerî
	ya bi tipêñ latinî	ya bi tipêñ kirîñî	Latinî
1	Aa	Aa	Aa
2	Bb	Бб	Bb
3	Cc	Щщ	Cc
4	Çç	Чч	Çç
5	Dd	Дд	Dd
6	Êê	Ее	Ee
7	Ee	Яя	Өө
8	Ff	Фф	Ff
9	Gg	Гг	Gg
10	Hh	Нн	Hh
11	Îî	Ии	Ii
12	Ii	Ьъ	Iı
13	Jj	Жж	Jj
14	Kk	Кк	Kk
15	Ll	Лл	Ll
16	Mm	Мм	Mm
17	Nn	Нн	Nn
18	Oo	Оо	Oo
19	Pp	Пп	Pp
20	Qq	Qq	-
21	Rr	Рр	Rr
22	Ss	Сс	Ss
23	Şş	Шш	Şş
24	Tt	Тт	Tt
25	Ûû	Үү	Uu
26	Uu	Юю	Üü
27	Vv	Вв	Vv
28	Ww	Ww	-
29	Xx	Хх	Xx
30	Yy	Йй	Yy
31	Zz	Зз	Zz

DIKARI BIXWINI

США, Великобритания, Германия и Нидерланды помогают реформировать силы пешмерга

Министерство пешмерга Иракского Курдистана продолжает при поддержке США, Великобритании, Германии и Нидерландов проводить радикальные реформы.

Реформы направлены на создание более сильной армии автономного региона. Западные союзники поддерживают эту инициативу через Международную коалицию по борьбе с "Исламским государством" (ИГ).

Выступая на конференции под названием "Пешмерга — символ нации", заместитель министра пешмерга Сербест Лазгин сообщил, что союзники работают над тем, чтобы помочь поставить все силы пешмерга под командование министерства пешмерга.

"Были заметные успехи в реформировании и объединении сил пешмерга, и этот процесс продолжается", — добавил он.

К настоящему времени под командование министерства переданы две части Сил обеспечения и четыре бригады 70-й и 80-й частей со всей боевой техникой. Закладывается основа для объединения оставшихся бригад в ближайшее время. kurdistan.ru

18

№ 09 (473)

ДИПЛОМАТ

2 - 8 Mart, Adar sal. il 2022

День памяти легендарного Мустафы Барзани

1 марта 1979 года перестало биться сердце выдающегося деятеля курдского освободительного движения Моллы Мустафы Барзани.

Детство и юность

Барзани родился 14 марта 1903 года в поселке Барзан, в семье лидера одноимённого племени, шейха Мухаммеда. Отец вскоре после рождения сына умер, и Мустафу воспитывали его братья, шейх Абдель-Салям, а после ареста последнего турками (1914) и казни — шейх Ахмед Барзани. Сам Барзани рассказывал, что его первым детским воспоминанием является арест его семьи турками (после очередного восстания) и заключение его с матерью в тюрьму. "Я открыл глаза, чтобы увидеть себя пленником," — говорил он.

Барзани получил традиционное религиозное образование в медресе в Барзане и Сулеймании, где считался лучшим учеником; за познания в богословии он стал известен под уважительным прозвищем "Молла Мустафа". Он находился под большим влиянием личности своего старшего брата шейха Ахмеда, который, по его признанию, заменил ему отца.

В боевых действиях Барзани принимал участие, начиная с 1919 года, то есть с 16-летнего возраста, когда он был послан братом во главе отряда против англичан для поддержки Махмуда Барзанджи. Вскоре он участвовал в экспедиции, имевшей целью спасение нескольких армянских семей от турецкой резни. Во время барзанского восстания 1931—1932 годов Барзани впервые отличился как полководец, разгромив в долине Важи иракскую колонну (два батальона, усиленных тремя кавалерийскими и полицейскими ротами и артиллерийской батареей). После подавления восстания он эмигрировал в Турцию, затем сдался на амнистию, но, вопреки обещаниям, был сослан вместе с шейхом Ахмедом и всей семьёй на юг Ирака, затем в Сулейманию. При этом была предпринята первая попытка убить его (губернатор Мосула пытался отравить его с помощью кофе).

Восстание 1943—1945 гг. и Мехабадская республика

В 1943 году Барзани с помощью националистической организации "Хива" ("Надежда") бежал из Сулеймании в Иран, собрал там отряд, вторгся в Барзан и поднял новое восстание, разоружив все полицейские посты в области. Под давлением англичан иракское правительство заключило с ним перемирие, пообещав автономию для Барзана. В августе 1945 года боевые действия были возобновлены при помощи английских танков и авиации, и Барзани, после первых успехов, был вынужден покинуть Барзан. Вместе со всем племенем (10 тыс. человек, из них 2 тыс. вооружённых мужчин) Барзани ушёл в советскую зону оккупации в Иране, где вскоре была провозглашена Мехабадская Республика; Барзани был назначен главнокомандующим её силами и получил звание генерала. 16 августа 1946 года Барзани был заочно избран председателем новообразованной Демократической Партии Курдистана.

Поход в СССР

После падения Мехабадской республики в декабре 1946 года Барзани и барзанцы оказались в сложном положении. В результате весной было принято решение: племени возвращаться в Ирак, тогда как сам Барзани с добровольцами сделает попытку прорваться в СССР. Собрав отряд из 500 человек, Барзани выступил из Барзана через территорию Турции и Ирана и, разбив при Маку иранские войска, вышел к реке Аракс и 17—18 июня 1947 года в районе Нахичевани, Азербайджана, вступил в СССР.

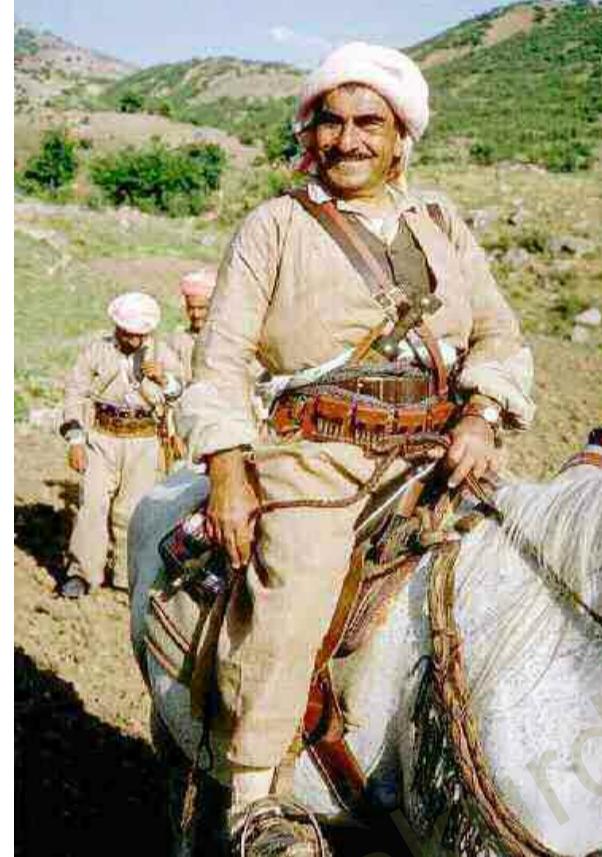
По воспоминаниям П. Судоплатова, "прорвавшиеся через границу боевые отряды Барзани насчитывали до двух тысяч бойцов, с ними находилось столько же членов их семей". В СССР барзанцам некоторое время давали военное обучение в Азербайджане, но затем их сослали в Узбекистан. П. Судоплатов вспоминал, что "Советские власти сначала интернировали курдов и поместили в лагерь, а в 1947 году Абакумов приказал мне провести переговоры с Барзани и предложить ему и прибывшим с ним людям политическое убежище с последующим временным расселением в сельских районах Узбекистана поблизости от Ташкента. Советская сторона согласилась, чтобы Барзани и часть его офицеров прошли спецобучение в наших военных училищах и академии. Я также заверил его, что расселение в Средней Азии будет временным, пока не созреют условия для их возвращения в Курдистан".

Во главе Сентябрьского восстания

После Иракской революции 14 июля 1958 года Барзани вернулся в Ирак (6 октября), где его встретили как общепризнанного национального героя. Ему тотчас был выделен один из лучших особняков Багдада. Первоначально отношения Барзани и возглавляемой им ДПК с лидером Ирака Абдель-Керимом Касемом складывались наилучшим образом. Но отказ Касема предоставить автономию Курдистану и его поворот в сторону арабского шовинизма вызывает напряженность, приведшую к силовой попытке подавить курдское движение (сентябрь 1961 года). Эта попытка, в свою очередь, положила начало так называемому "Сентябрьскому восстанию", охватившему весь Курдистан.

Барзани, хотя и не был инициатором восстания (считая его несвоевременным и неподготовленным), активно готовился к возможному столкновению, закупал (на предоставленные СССР средства) оружие и т. д. Восстание застало его в Барзане, где он жил с начала года (после фактического разрыва с Касемом и отъезда из Багдада). Выступив из

Барзана с 640 бойцами — в основном старыми соратниками по походу в СССР — он быстро увеличил свою армию, одержал ряд побед над правительственными войсками и овладел горной частью Курдистана, создав фактически независимое государство и затем сформировав его правящие органы. Барзани опирался прежде всего на племена и племенную элиту, с которой был тесно связан в бытовом и психологическом отношении. Это вызвало напряжение между ним и лево-ориентированными интеллектуалами ДПК (во главе с первым секретарем Ибрагимом Ахмедом), которые считали его "осталым феодалом" и пытались отеснить от руководства движением. Весной 1964 года между Барзани и Политбюро произошёл открытый конфликт, закончившийся полной победой Барзани и бегством Политбюро и его сторонников в

Иран. С этого момента Барзани приобрёл положение абсолютного лидера ДПК, уже никем никогда не оспаривавшееся.

Основные требования Барзани к Багдаду сводились к предоставлению Курдистану широкой автономии и прекращению дискриминации курдов при назначении на государственные должности и распределении бюджетных средств. Будучи реалистом, целей создания независимого Курдистана он не выдвигал; он отдавал себе отчёт, что такая акция противоречит интересам как всех ближневосточных, так и великих держав, а потому заранее обречена на неудачу и способна только погубить курдское движение. Впрочем, в минуты особого подъёма или раздражения против Багдада у него вырывались слова о провозглашении независимости. Барзани стремился ладить с властями Турции, Сирии и Ирана (стран, разделивших Курдистан) и подчеркивал, что курды в каждой стране должны решать свои проблемы самостоятельно. С другой стороны во всех странах, где проживали курды (включая Ливан), были созданы свои "Демократические партии Курдистана", ставившие целью помочь барзанистскому движению; согласно их идеологии, Иракский Курдистан — центр курдского движения, и успех курдов во всех частях "Большого Курдистана" неразрывно связан с успехом или неудачей Барзани в Ираке.

В смысле международной политики Барзани嘗試ed не связывать курдское движение с каким-то одним блоком, а обеспечить ему максимально широкую поддержку: продолжая получать помощь из Москвы, он обеспечил себе поддержку Ирана и Израиля, благожелательное отношение Египта, в меньшей степени Сирии; сильны были позиции курдов и во Франции. Особенно упорно и настойчиво стремился Барзани заручиться поддержкой США; но это удалось ему только в 1972 году, когда Ирак тесно сблизился с СССР. В интервью западным журналистам он настойчиво подчеркивал, что он — не коммунист, и определял себя как "нейтрала" (то есть сторонника "позитивного нейтралитета" — того, что впоследствии стали называть "неприсоединением").

Договор 11 марта 1970 года между Барзани и Саддамом Хусейном, признавший право курдов на автономию, был вершиной политических успехов Барзани. Однако вскоре отношения между Барзани и Багдадом вновь стали портиться. В "мирный" период он перешёл целый ряд покушений, организованных спецслужбой "Мухабаррат": в ночь на 7 декабря в Багдаде была обстреляна машина его сына Идриса; 29 сентября 1971 года в его резиденцию в Хаджи-Омране была заслана делегация арабских шейхов, снабженных взрывчаткой (погибли двое охранников; сам Барзани отделался царапиной). В июле 1972 года к Барзани был подослан новый убийца (сирийский курд Ибрагим Габари), впрочем с самого начала перевербованный курдской спецслужбой "Парастин", которая и предъявила его журналистам.

Изданного баасистами Закона об автономии Курдистана (11 марта 1974 года г.) Барзани не признал. Основным пунктом противоречий был вопрос о границах автономии. На совещании курдского руководства, отвергшем правительственный закон, Барзани заявил буквально следующее: "Они (баас) хотят, чтобы мы уступили Киркук и другие районы. Это невозможно. (...) Я не хочу, чтобы курды пришли к моей могиле и плонули на неё, говоря: "Зачем ты продал Киркук?!"

В этом последнем восстании Барзани пользовался масированной поддержкой Ирана, имевшей жизненно важное значение. Шаху он не доверял, называя его "гадюкой, всегда готовой укусить". Но он полностью доверял гарантиям, данным ему госсекретарём США Киссинджером. Поэтому ирано-иракское соглашение в г. Алжире от 6 марта 1975 года явилось для него неожиданным ударом. 19 марта Барзани, оказавшись в безвыходном положении, отдал приказ о прекращении сопротивления и уходе в Иран; 22 марта он сам покинул иракскую территорию.

Последние годы и смерть

Шах предоставил ему дом в Кередже (пригород Тегерана). Однако крушение восстания оказалось для него и физическим ударом: уже в апреле его здоровье резко ухудшилось, летом он уехал на лечение в США, где ему поставили диагноз: рак. Весть об этом Барзани воспринял stoически: его сын Масуд, приехавший в США через несколько дней после постановки диагноза, вспоминает, что Барзани казался единственным весёлым человеком среди курдов, всячески пытаясь развеять мрачное настроение окружающих. "Смерть — это путь всех людей, — сказал он при встрече с сыну. — Это — судьба, с которой невозможно бороться".

Барзани продолжал, насколько мог, прилагать усилия для курдского национального дела. Он активно добивался встреч с американскими политиками, настаивал на встрече с новоизбранным президентом Картером, пытаясь заставить США изменить свою позицию в курдском вопросе. Весть о свержении шаха в Иране внушила ему новые надежды. Но в этот момент его здоровье окончательно ухудшается.

1 марта 1979 года Барзани скончался в Вашингтоне. Его тело было похоронено в Шно, близ ирано-иракской границы; в 1993 году прах был перенесён в Барзан.

После смерти Моллы Мустафы ДПК и курдское движение в Ираке возглавил его сын Масуд.

Характеристика и историческая роль

Все, знавшие Барзани, в равной степени отдают должное как его талантам политика и воина, так и его высоким моральным качествам. Его личная непримятательность и аскетизм, преданность своим соратникам и своему делу, справедливость и гуманность, в сочетании с выдающимися интеллектуальными способностями, сделали его предметом всеобщего поклонения в Курдистане. Кази Мухаммед на суде отзывался о нём в следующих выражениях: "Я могу сказать, что Молла Мустафе Барзани свойственные человечность, смелость, прямота, бесстрашие — все эти черты, которые присущи великим людям (...). Также он имеет все качества, присущие мусульманским святым — любовь к Богу, религии и беднякам". Нейтральные наблюдатели (Эрик Руло, Дана Адамс Шмидт и др.) также чрезвычайно высоко ставят моральные и человеческие качества Барзани.

О Барзани как о полководце лучше всего свидетельствуют его враги. После прорыва Барзани с 500 соратниками боевых порядков иранской армии при Маку (9 июня 1947 года) начальник иранского генштаба Размара отдал приказ провести расследование: каким образом стало возможным подобное, "несмотря на то, что у армии было в 10 раз больше бойцов, чем у барзанистов, и, кроме того, она располагала такими средствами как автомобили и т. д." В том же приказе названы потери иранцев: 31 убитый и 35 раненых (в их числе и старшие офицеры). Барзанцы, по бесспорным данным (есть поименный список участников похода) — потеряли убитыми двух человек, из них одного уже после прорыва.

Насколько Барзани был щепетилен в моральном отношении, красноречиво свидетельствует случай, рассказанный в воспоминаниях Масуда Барзани. Сын, в качестве начальника спецслужбы "Парастин", предложил ему план убийства Хайраллаха Тульфаха (родственник и близкий сподвижник Саддама Хусейна). У курдов была гарантированная возможность подложить в дом Хайраллаха мощную бомбу. Выслушав доклад, Барзани спросил, не пострадают ли члены семьи Хайраллаха — женщины и дети? И узнав, что здесь никакой гарантии быть не может, категорически запретил сыну ныне и впредь "даже и помышлять о подобных вещах".

Будучи деятелем национально-освободительного движения и глубоко верующим мусульманином, Барзани был решительно чужд всякой национальной или религиозной нетерпимости. В его отрядах наряду с курдами и мусульманами сражались арабы и христиане (халдеи и ассирийцы); он постоянно наставлял пешмартага, что война идет не с арабским народом, а с иракским режимом. Гуманное обращение с пленными также было одним из его постоянных требований.

Хотя восстание, поднятое Барзани, в конце концов потерпело крах, ему удалось заложить фундамент курдских политических структур, которые при более благоприятном обороте событий в 1991—2003 годах привели к созданию формально федерального, а фактически полунезависимого Иракского Курдистана.

Памяти выдающегося курдского учёного Республики Казахстан Гюльгусейна Асановича Мусаева (05.03.1948 - 07.07.1999)

Мусаев Гюльгусейн Асанович (Gulhiseyîn Hesen Mûsayêv) - академик международной академии наук, профес-

сор, доктор технических наук, заслуженный деятель науки Казахстана, автор многочисленных трудов, научных публикаций, научных изобретений, авторских патентов.

Родился 5 марта 1948 года в селе Каскабулак Таласского района Жамбылской области Казахстана, пожалуй, единственное село во всём Казахстане, уникальность которого в том, что практически все его население составляют курды, это своего рода, "маленький Курдистан в Казахстане".

После окончания Карагандинской средней школы, Гюльгусейн Асанович два года преподавал уроки химии в местной школе родного посёлка Каскабулак. Это стало началом его научного и творческого роста, и подтолкнуло будущего академика заниматься именно химией.

В 1975 году он окончил Чимкентский химико-технологический институт. Для приобретения практического опыта работы стал инженером нефтеперерабатывающего завода в городе Гурьев (ныне Атырау) и в 1976 году поступил в аспирантуру, посвятив себя науке.

Его научным руководителем был известный курдский учёный, академик, главный учёный секретарь Академии наук КазССР Надир Каримович.

Затем Гюльгусейн Асанович поехал в г. Москва, где блестяще защитил кандидатскую диссертацию в Московской Академии нефти и газа имени академика И.М. Губкина. Докторскую диссертацию Г.А. Мусаев защитил в городе Баку в 1982 году, который в то время считался нефтяной столицей СССР.

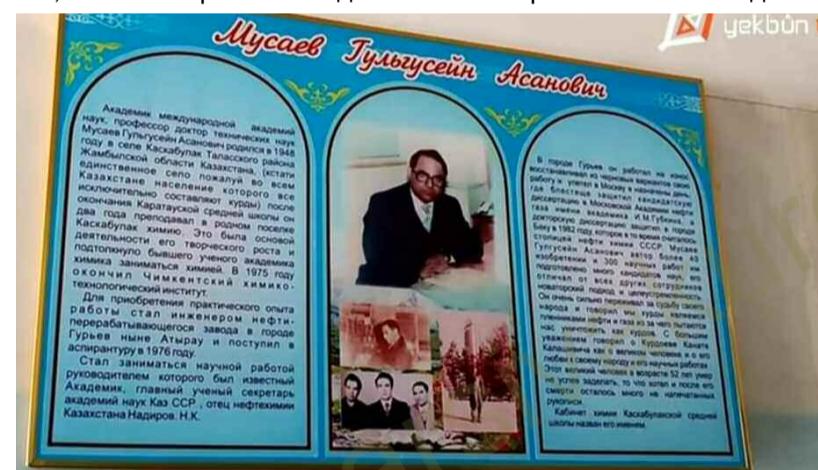
Мусаев Гюльгусейн Асанович - автор более 40 научных изобретений, в том числе авторских патентов, и 300 научных работ, им подготовлено немало кандидатов наук и молодых научных кадров в области химии.

Его отличал от всех других коллег и современников новаторский подход к делу и целеподобие. Он всегда говорил, если у человека нет

цели — это конец, всегда должна быть цель, и всегда к ней надо поэтапно шаг за шагом продвигаться и стремиться. Он отдал себя всего полностью науке, так сильно увлекался наукой, что порой не замечал, что вокруг него происходит и как наступает вечер.

Я, его племянник, Мирзаев Асан Аминович, ныне врач-хирург высшей категории РК, тогда учился в городе Гурьеве, в медучилище, пришёл к ним как-то домой в гости, а его ещё дома не было, хотя время позднее, а его жена переживала, скоро уже 12 часов ночи, и я решил пойти к нему в научно-исследовательский институт.

Он один работал в научной лаборатории, проводил опыты различных химических реакций, рядом никого уже и не было, что-то писал, что-то вычеркивал и опять растворы, то зальёт один раствор в другую, потом обратно и т.д. Он

даже и не заметил, как я вошёл к нему в лабораторию, настолько был вовлечён в процесс.

Гюльгусейн Мусаев был преданным сыном своего народа, в силу своей порядочности был очень честным человеком, очень любил животных, а также живопись, и даже будучи членом-корреспондентом Академии наук КазССР продолжал жить в общежитии института.

Гюльгусейн Асанович очень сильно переживал за судьбу своего народа. С большим уважением всегда отзывался о курдской интеллигенции, например, о Курдоеве Канате Калашевиче, как о великом человеке, и о его любви к своему народу и его научных работах.

У него была мечта, работать на нефтеносных промыслах Курдистана, и всё там исследовать, он даже просил ребят, своих студентов, привезти ему пробы почвы из разных частей Курдистана и нефти из Иракского Курдистана, и он в последние годы жизни смог разработать карту нефти и других полезных ископаемых Курдистана, даже создал первона-

чальной схему, которой очень сильно увлекался и хотел издать публично.

Мне очень жаль, что этот выдающийся учёный и великий

человек покинул нас так рано, в возрасте 52 лет, не успев сделать многое из того, что хотел, и после его смерти осталось много ненапечатанной рукописи, в том числе его карта нефти Иракского Курдистана и книга о великом курдском полководце Салах-ад-Дине.

Всегда был очень дружелюбен, даже с детьми мог обращаться как с ровесниками, до сих пор коллеги и друзья с уважением вспоминают о нём как о кристально чистом человеке.

Его ученики и односельчане обратились к депутатам районного маслихата и руководству района, чтобы увековечить его имя и в результате, кабинет химии Каскабулакской средней школы Таласского района Жамбылской области Казахстана назван его именем, и в этом кабинете висит его портрет и его автобиография.

Гюльгусейн Асанович постоянно прививал любовь детей к

Барзани и командующий Международной коалицией обсудили события в сфере безопасности

Курдский лидер, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Масуд Барзани 1 марта

принял командующего возглавляемой США Международной коалиции генерал-майора Джона Брэннана, чтобы обсудить последние события в области безопасности и продолжающуюся войну с терроризмом.

Стороны обсудили угрозы "Исламского государства" (ИГ) в Сирии и Ираке, и координацию действий по обеспечению безопасности между Эрбилем и Багдадом. Об этом сообщили в штаб-квартире Барзани.

"Во время встречи обсуждались координация и совместные усилия иракских сил и сил пешмерга Курдистана, а также ход реформ министерства пешмерга", — говорится в пресс-релизе.

Барзани и Брэннан также подтвердили важность партнерства между пешмерга и коалиционными силами.

При поддержке ЕС, ЮНИСЕФ, ВПП и МОТ власти Курдистана реформируют соцзащиту

Министерство планирования и министерство труда и социальных вопросов Регионального правительства Курдистана, Детский фонд Организации Объединенных Наций (ЮНИСЕФ), Всемирная продовольственная программа Организации Объединенных Наций (ВПП) и Международная организация труда (МОТ) 1 марта объявили о старте новой программы реформирования системы социальной

защиты и повышения эффективности реагирования на продолжающиеся социально-экономические потрясения.

Эта работа финансируется Европейским союзом (ЕС), который придает приоритетное значение поддержке Ирака в создании устойчивой и более инклюзивной системы социальной защиты для нуждающихся семей.

Совместная программа будет способствовать реформе системы социальной защиты путем адаптации, расширения и внедрения инноваций в меры социальной защиты для удовлетворения насущных потребностей женщин, детей, семей, работников неформального сектора и сообществ после пандемии "COVID-19".

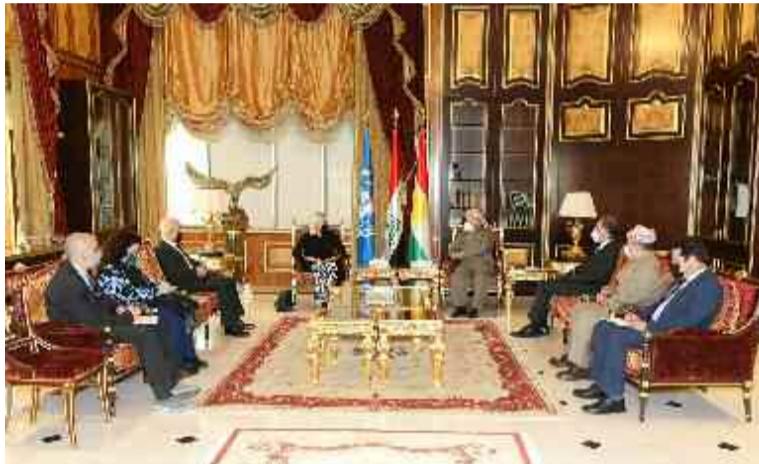
Реформы направлены на улучшение условий государственной политики для устойчивого и инклюзивного расширения социальной защиты, а также на укрепление потенциала региональных властей по предоставлению качественных программ и услуг социальной защиты.

[kurdistan.ru](#)

ДИПЛОМАТ

№ 08 (472) 22-28 Февраль 2022-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Барзани и спецпредставитель ООН обсудили политический кризис в Ираке

Президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Масуд Барзани и специальный представитель Генерального секретаря ООН по Ираку (МООНСИ) Жанин Хенинс-Пласшерт 2 марта встретились в Эрбите, чтобы обсудить политические события в Ираке.

Штаб-квартира Барзани заявила, что курдский лидер и посланник ООН рассмотрели "конституционные шаги" по формированию нового иракского правительства и способы выхода из политического тупика в стране.

"Во время встречи обсуж-

дались разногласия между Эрбилем и Багдадом, а также усилия по координации и совместной работе между региональным правительством и правительством Ирака", — говорится в пресс-релизе штаб-квартиры Барзани. "Президент Масуд Барзани и специальный представитель Генерального секретаря ООН Жанин Хенинс-Пласшерт обсудили последние события, формирование правительства в Ираке, конструктивный диалог и роль ООН в достижении политического решения нынешнего тупика в Ираке. Также были обменены мнениями по региональным и международным вопросам", — написал в Twitter глава Департамента иностранных дел КРГ Сафин Дизайи. kurdistan.ru

КРГ и ПРООН подписали меморандум о помощи в развитии частного сектора

Министерство планирования Регионального правительства Курдистана (КРГ) 27 февраля подписало меморандум о взаимопонимании с Программой развития Организации Объединенных Наций (ПРООН) в Ираке, который "будет способствовать развитию частного сектора путем поощрения роста микро-, малых и средних предприятий (ММСП)".

"Меморандум о взаимопонимании обеспечивает общую основу для сотрудничества между двумя сторонами в проведении опроса ММСП, финансируемого при щедрой поддержке американского народа через Агентство США по международному развитию (USAID) во всех провинциях Регионального правительства Курдистана: Дохук, Эрбиль, Халабджа и Сулеймания", — говорится в заявлении ПРООН.

Опрос позволяет получить всестороннее представление о структуре, тенденциях развития и деятельности ММСП, чтобы помочь им превратиться в устойчивую экономическую базу Курдистана.

"Микро-, малые и средние предприятия являются источником жизненной силы здоровой экономики. Они также исключительно уязвимы к риску. Правительство США через USAID гордится своим вкладом в это важное исследование, которое проливает свет на возможности и проблемы этого критически го сектора и способствует устойчивому экономическому росту в Иракском Курдистане", — сказал директор миссии USAID в Ираке Джон Карденас.

Со своей стороны, министр планирования Курдистана Дара Рашид заявил: "КРГ очень благодарно USAID и ПРООН за их помощь в проведении исследования микро-, малых и средних предприятий, которое будет проводиться впервые в Курдистане, и поможет выявить недостатки и даст рекомендации по развитию этих институтов для предоставления

пути вперед — к обеспечению владельцев бизнеса и тех, кто думает начать свой собственный бизнес, необходимой поддержкой", — сказала постоянный представитель ПРООН в Ираке Зена Али Ахмад.

Она добавила, что меморандум является еще одним свидетельством отличного сотрудничества между ПРООН в Ираке и КРГ — ключевым партнером во многих инициативах ПРООН, а также партнерством с USAID.

"Мы чрезвычайно благодарны за его [USAID] неизменную приверженность содействию росту частного сектора как в Федеральном Ираке, так и в Иракском Курдистане", — сказала она. kurdistan.ru

ТӘSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR SÜLEYMAN

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:
Ramiz Qərib

Xüsusi müxbir:
Tariyel Cəlil

Региональный корреспондент:
Үсуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın
mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə
S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakû Az1040, soqaq
S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица
С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzeti bilgisayar
mərkəzində yığılıb səhifələnib və
"Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.
e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NFŞ 005004966
BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 1500

Премьер-министр о новом "убийстве чести" в Курдистане

Премьер-министр Иракского Курдистана Масур Барзани осудил недавние новые случаи насилия в отношении женщин в Курдистане, заявив, что правительство наложит на виновных самое суровое наказание.

"Я глубоко обеспокоен недавним насилием в отношении женщин в Курдистане. Я повторяю то, что я сказал: в убийствах чести нет чести", — написал премьер-министр Барзани в официальном заявлении в среду, 23 февраля.

Ранее в тот же день члены семьи сообщили, что курдянка Шиньяр Хунар, подвергшаяся жестокому домашнему насилию, скончалась после того, как ее заживо сжег ее муж.

Премьер-министр Барзани сказал, что обсудил дело Шиньяр Хунар с министром внутренних дел Регионального правительства Курдистана (КРГ) и поблагодарил за оперативный арест подозреваемого. "Вы можете рассчитывать на мою полную поддержку", — сказал он.

С начала нового года в Курдистане в ходе так называемых "убийств чести" погибли 9 женщин.

"Это должно прекратиться. Мы все должны решительно осудить эти преступления и как правительство наложить на виновных самое суровое наказание", — сказал курдский лидер. "Я полон решимости защитить каждую женщину, девушку и ребенка от жестокого обращения".

"Я понимаю, что для реальных изменений нужен новый подход, который расширит наши нынешние меры защиты. Я буду настаивать на том, чтобы правозащитники строили содержательный диалог между гражданским обществом и религиозными и общественными лидерами; правительству [нужно] усилить поддержку оперативных служб реагирования, а судьям — возглавить судебную реформу". Подчеркнув, что "это бедствие должно быть прекращено", премьер-министр Барзани завершил свое послание, заявив, что в ближайшем будущем он встретится с местными организаторами, чтобы понять, что еще можно сделать совместными усилиями. kurdistan.ru

Ирак ужесточает меры безопасности между Диялой и Салахаддином

2 февраля иракские силы начали ужесточать меры безопасности в районах между провинциями Дияла и Салахаддин.

Начата широкомасштабная кампания по строительству оборонительных укреплений для обеспечения безопасности границ провинций, в рамках которой на 60-километровой полосе вдоль границ двух провинций были развернуты 500 военнослужащих. Также там возводятся бетонные и земляные насыпи и устанавливаются пункты наблюдения. Все это должно помешать боевикам "Исламского государства" (ИГ) проникнуть в Ирак из соседней Сирии. Ранее в тот же день иракская служба безопасности сообщила, что военная разведка захватила на равнинах Ниневии трех боевиков ИГ.

Накануне пресс-секретарь главнокомандующего вооруженными силами генерал-майор Яхья Расул заявил, что контртеррористическая служба захватила пять боевиков ИГ. kurdistan.ru